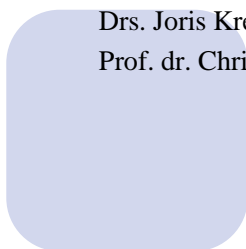

ONDERZOEK

Ouders over brede onderwijskwaliteit

Rapport nr. 655, oktober 2018

Dr. Ton Bernts
Drs. Joris Kregting
Prof. dr. Chris Hermans

KASKI

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies.....	5
1 Inleiding.....	9
1.1 Achtergrond en vraagstelling	9
1.2 Conceptuele uitwerking	10
1.3 Opzet interviews en respondenten	11
Gespreksoopzet.....	11
Respondenten.....	12
Respons.....	13
Opbouw van het rapport	14
2 Ouders over autonomie en sociaal gevoel	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Ouders over de dimensie autonomie	15
Autonomie: zichzelf zijn.....	15
Autonomie: zelfvertrouwen	17
Autonomie: zelfstandigheid	17
2.3 Ouders over de dimensie sociaal gevoel	19
Sociaal gevoel: goede omgang met andere kinderen	19
Sociaal gevoel: openheid naar andere mensen en culturen	20
2.4 De combinatie van autonomie en sociaal gevoel	22
2.5 Conclusie	24
3 Ouders over hun eigen rol: de opvoeding	25
3.1 Ouders over opvoeding tot autonomie	25
Opvoeding tot autonomie: zichzelf zijn	25
Opvoeding tot autonomie: zelfvertrouwen	26
Opvoeding tot autonomie: zelfstandigheid	27
3.2 Ouders over opvoeding tot sociaal gevoel	29
Opvoeding tot sociaal gevoel: goede omgang met andere kinderen.....	29
Opvoeding tot sociaal gevoel: openheid naar andere mensen en culturen.....	30
3.3 Zorgen van ouders	31
Internet en social media	31

Individualisering en prestatiedruk.....	32
Normvervaging en afnemende sociale cohesie.....	33
3.4 Conclusies	34
4 Ouders over de rol van de school	35
4.1 Rol van de school bij autonomie	35
Autonomie: zichzelf zijn.....	35
Autonomie: zelfvertrouwen	37
Autonomie: zelfstandigheid.....	38
4.2 Rol van de school bij sociaal gevoel	41
Sociaal gevoel: goede omgang met andere kinderen.....	41
Sociaal gevoel: openheid naar andere mensen en culturen.....	45
4.3 Rol van de school bij de zorgen van ouders	49
Social media en internet.....	49
Individualisering en prestatiedruk.....	50
Normvervaging en afnemende sociale cohesie.....	51
4.4 Ouders over de rol van ouder en school	53
4.5 Conclusies	56

Samenvatting en conclusies

In opdracht van Verus, de vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs, is een onderzoek uitgevoerd naar de visie van ouders op brede onderwijskwaliteit. Achtergrond hiervan is de recente nota van de Onderwijsraad waarin het belang van persoonsvorming en socialisatie naast dat van kwalificatie wordt onderstreept.

In de opzet van het onderzoek is aansluiting gezocht bij recent kwantitatief onderzoek naar het belang dat ouders toekennen aan opvoedingsdoelen. Het hier beschreven onderzoek is bedoeld om deze bevindingen te verdiepen door middel van gesprekken met ouders.

In totaal is er met 33 ouders gesproken, in 19 interviews, op 9 verschillende scholen in PO en VO, zowel katholiek als christelijk. De respondenten zijn voor het merendeel intensief bij de school betrokken ouders en goed op de hoogte van hetgeen zich op school afspeelt. De gesprekken zijn uitgewerkt en vervolgens geanalyseerd. In de rapportage is veelvuldig gebruik gemaakt van citaten.

In het onderzoek is gevraagd naar de voorkeur en verwoording van opvoedingsdoelen, naar de omgang hiermee in de eigen opvoeding, en tot slot naar de rol van de school in dit opzicht. De bevindingen luiden als volgt:

Wat betreft geprefereerde opvoedingsdoelen blijkt dat ouders een voorkeur hebben voor de opvoedingsdoelen autonomie en sociaal gevoel. Conformisme en ambitie worden minder sterk naar voren geschoven in de gesprekken. Daarbij benoemen zij verschillende aspecten van autonomie, namelijk expressie, zelfvertrouwen en zelfstandigheid. Dit is een verruiming in vergelijking met de sterk cognitieve benadering van autonomie zoals die in de kwantitatieve onderzoeken naar opvoedingsdoelen wordt gehanteerd.

Wat betreft sociaal gevoel benadrukken ouders de sociale omgang met andere kinderen en daarnaast openheid voor andere gebruiken en culturen.

Veel ouders blijken autonomie en sociale omgang als een onafscheidelijke paar te beschouwen. Ze liggen in elkaars verlengde, al zijn het soms ook conflicterende doelen. Er is sprake van een delicate balans tussen autonomie en sociaal gevoel, waarbij ouders het belangrijk vinden dat kinderen hun eigen grenzen blijven aangeven.

Wat betreft hun eigen opvoedingspraktijk geven de geïnterviewde ouders dat zij autonomie en sociaal gevoel in het algemeen goed aan hun kinderen kunnen overbrengen.

Zij zijn ook erg alert hierop en doen dit door een combinatie van articuleren en argumenteren, en voorbeeld geven en ruimte laten. Er is in dit verband sprake van een open en communicatieve opvoeding.

In de derde plaats zien de ouders diverse rollen voor de school, in aansluiting bij de door hen geprefereerde opvoedingsdoelen autonomie en sociaal gevoel, en de diverse aspecten daarvan. Belangrijk is dat de school ruimte geeft aan het kind om zijn eigen talenten te ontdekken en om veilig te oefenen. Daarbij is aandacht en respect voor het kind essentieel. Scholen schieten hierin soms tekort, als gevolg van een combinatie van factoren: de houding van docenten, de klasgrootte of het lesrooster.

Goede sociale omgang kan de school bereiken door bevorderen van onderlinge samenwerking tussen leerlingen, de sociale omgang in en om de school, en empathie en aandacht van leerlingen voor elkaar. Kritisch zijn ouders vooral over het pesten op school. Verder waarderen de ouders als de school diverse perspectieven op culturele en sociale verschillen biedt, in een open en kritische setting. Wat betreft religieuze openheid houden sommige ouders vast aan de identiteit van de school.

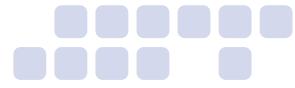
Wat betreft de bredere maatschappelijke context maken ouders zich zorgen over internet en social media, prestatiedruk, en normvervaging en afnemende sociale cohesie. Deze ontwikkelingen zien de ouders ook terug op school. Social media leiden tot onnodige afleiding, en er is sprake van een te hoge prestatiedruk voor de leerlingen door de vele toetsen. De school dient hierin andere keuzes te maken. Verder waarderen ouders het als de school de geschetste ontwikkelingen in de samenleving met de leerlingen bespreken en hen in dit opzicht weerbaar maken.

Om autonomie en sociaal gevoel te verwezenlijken en de diverse zorgelijke ontwikkelingen te pareren, hebben school en ouders elkaar nodig. Ouders vinden dat de school daarin soms weinig uitnodigend is. Anderzijds steken zij de hand in eigen boezem: veel ouders participeren onvoldoende in de school.

De uitkomsten van het onderzoek zijn gebaseerd op gesprekken met goed informeerde en betrokken ouders. Tegelijk is het aantal interviews beperkt en betreft het een selecte groep respondenten. De uitkomsten sluiten deels aan bij de resultaten in grootschalig kwantitatief onderzoek, maar dienen nader getoetst te worden in vervolgonderzoek.

Met dit voorbehoud geven de uitkomsten aanleiding tot de volgende conclusies:

1. Ouders prefereren een bredere onderwijskwaliteit: niet alleen kwalificatie maar ook persoonsvorming en socialisatie. Ouders articuleren persoonsvorming in termen van autonomie in diverse betekenissen, en socialisatie in termen van sociaal gevoel en openheid naar de wereld.
2. De in de literatuur gebezigde dimensies van opvoedingsdoelen, namelijk autonomie versus conformisme, en sociaal gevoel versus ambitie, zijn enerzijds herkenbaar en dienen anderzijds nader verfijnd en verruimd te worden. Voor autonomie worden verschillende aspecten genoemd, zoals de expressieve kant van 'jezelf zijn', het psychologisch aspect van zelfvertrouwen en weerbaarheid, en tot slot het pragmatische aspect van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid nemen. Door deze conceptuele verruiming kan assertiviteit als opvoedingsdoel ook een plek krijgen binnen autonomie. Voor sociaal gevoel dient zich naast de directe sociale omgang een verruiming naar openheid naar de samenleving aan. Het bestaan van twee onafhankelijke dimensies wordt bevestigd: autonomie en sociaal gevoel staan niet tegenover elkaar, maar naast elkaar.
3. Ouders zien dat zorgelijke maatschappelijke ontwikkelingen rond internet en social media, prestatiedruk, en normvervaging en afnemende sociale cohesie, ook hun impact hebben op school. Zij willen graag met de school in gesprek gaan hoe deze impact beheersbaar blijft. Tevens wensen zij dat de school deze ontwikkelingen met de leerlingen bespreekt en hen zo mogelijk weerbaar maakt.
4. Gezien de gewenste uitbreiding van onderwijskwaliteit met persoonsvorming en socialisatie vinden ouders meer partnerschap tussen ouders en school nodig. Dat vergt een uitnodigende houding van de school en meer betrokkenheid van de ouders.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en vraagstelling

Verus is de Vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs en heeft tot doel om scholen en ouders te inspireren en te ondersteunen om het bijzonder onderwijs op een aansprekende en eigentijdse wijze vorm te geven. Een actueel thema in dit verband is de discussie over brede onderwijskwaliteit. In een recente nota van de Onderwijsraad wordt gepleit voor brede onderwijsdoelen, door naast kwalificatie ook persoonsvorming en socialisatie te onderscheiden als doelen van onderwijs. Met de wending richting een brede definitie van onderwijskwaliteit worden onderwijs en opvoeding weer sterker op elkaar betrokken, en gezien als een gemeenschappelijk project van ouders en school, met daarbij onderscheiden rechten en plichten.

Verus is geïnteresseerd in de vraag hoe ouders van de bij Verus aangesloten scholen, in PO en VO, aankijken tegen brede onderwijskwaliteit, en dan specifiek de daarbij genoemde doelen van persoonsvorming en socialisatie. Hoe kijken ouders hiertegen aan, wat doen zij daar zelf in de opvoeding aan, en wat verwachten zij van de school? Met deze inzichten wil Verus de gesprekken over onderwijskwaliteit binnen de scholen verbreden en versterken, binnen alle geledingen, en tussen ouders onderling en ouders en school. Op deze manier kan ook het waarde(n)volle partnerschap van ouders en school, een belangrijk beleidspunt van Verus, nader worden ondersteund.

Aan het Kaski is begin 2017 opdracht gegeven om een onderzoek uit te voeren naar de visie van ouders op brede onderwijskwaliteit, zoals hierboven geschetst. Het Kaski is het onderzoekscentrum voor religie en samenleving van de Radboud Universiteit, en maakt deel uit van de leerstoelgroep empirische en praktische religiewetenschap van de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen.

In de opzet van het onderzoek hebben we aansluiting gezocht bij enkele recente publicaties, waarin persoonsvorming en socialisatie aan de orde komen, zij het in wat andere bewoordingen. In het SCP-rapport *Samen Scholen*¹ wordt een kwantitatief onderzoek beschreven over het belang dat ouders toekennen aan diverse opvoedingsdoelen. Het hier beschreven onderzoek is bedoeld om in aansluiting op de in het SCP-rapport gevonden bevindingen een kwalitatief onderzoek uit te voeren naar hetgeen ouders onder

---

¹ Herweijer, L., R. Vogels en I. Andriessen (2013). *Samen scholen. Ouders en scholen over samenwerking in basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs*. SCP: Den Haag.

deze doelen verstaan, hoe zij deze doelen proberen te realiseren, welke zorgen zij hebben in dit verband, en welke rol de school daarbij speelt.

1.2 Conceptuele uitwerking

Uit het SCP-rapport blijkt dat ouders met kinderen in basis- en voortgezet onderwijs de volgende rangorde aanbrengen in de aan hen voorgelegde opvoedingsdoelen, en wel van meest tot minst belangrijk:

- voor zichzelf opkomen
- verantwoordelijkheidsgevoel hebben
- respect hebben voor ouders en ouderen
- rekening houden met anderen
- goede schoolresultaten behalen
- goede manieren hebben
- eigen doelen nastreven
- zelfstandig oordelen
- behulpzaam zijn
- ijverig en ambitieus zijn
- verdraagzaam zijn
- willen weten waarom dingen gebeuren

De voorkeur voor bepaalde opvoedingsdoelen blijkt samen te hangen met die voor andere doelen, in positieve zin (deze doelen zijn ook favoriet) of negatieve zin (deze doelen zijn juist niet favoriet). Deze samenhang is nader te typeren met behulp van twee dimensies. In de eerste dimensies staan opvoedingsdoelen die op conformisme wijzen tegenover opvoedingsdoelen die veeleer om autonomie draaien. Ouders die meer conformistische doelen hanteren, staan eerder afwijzend tegenover autonomie, en omgekeerd. Evenzo staan in de tweede dimensie opvoedingsdoelen die op sociaal gevoel wijzen tegenover doelen die eerder om ambitie draaien.

Samengevat zijn de volgende twee dimensies te onderscheiden, met de daarbij behorende opvoedingsdoelen:

- *conformisme* (respect, goede manieren) versus *autonomie* (zelfstandig oordelen, dingen willen weten, verantwoordelijkheid);
- *sociaal gevoel* (rekening houden, verdraagzaam en behulpzaam zijn) versus *ambitie* (goede schoolresultaten, ijver en ambitie).

Deze twee dimensies zijn onafhankelijk van elkaar. Dit betekent dat bijvoorbeeld een voorkeur voor autonomie nog niet voorspelt of betreffende ouder voor sociaal gevoel of juist voor ambitie is.

Het meest genoemde opvoedingsdoel ‘voor zichzelf opkomen’ blijkt niet eenduidig bij een van de twee dimensies onder te brengen. Dit geldt ook voor ‘eigen doelen nastreven’. Deze twee zogenoemde ‘assertiviteitsdoelen’ blijken echter ook geen eigen dimensie te vormen.

Het doel van het hier gerapporteerde onderzoek is zoals al eerder beschreven om een nadere invulling dan wel aanvulling van deze opvoedingsdimensies te exploreren. Wat verstaan ouders nu specifiek onder deze opvoedingsdimensies, welke invulling geven zij aan autonomie, conformisme, sociaal gevoel en ambitie?

Welke kansen en belemmeringen zien ze thuis of in de samenleving, welke zorgen hebben zij in dit verband? En wat is de rol van school bij deze opvoedingsdimensies, en bij de door ouders aangestipte zorgen?

De onderzoeksvragen van dit onderzoek laten zich nu als volgt uitgebreider formuleren:

1. Welke opvoedingsdoelen stellen ouders zich? Hoe verwoorden zij de dimensies van autonomie versus conformisme, en van ambitie versus sociaal gevoel?
2. Wat doen zij in de opvoeding om de door hen gewenste opvoedingsdoelen te bereiken? Welke zorgen hebben zij in dit verband?
3. Hoe beoordelen ouders de bijdrage van de scholen aan de door hen geprefereerde opvoedingsdoelen? Hoe gaan scholen om met de zorgen van ouders? Hoe beoordelen ouders het partnerschap tussen ouders en school in dit opzicht?

1.3 Opzet interviews en respondenten

Gespreksopzet

Voor het gesprek met de ouders zijn per opvoedingsdimensie een aantal steekwoorden geformuleerd en aan de ouders op een kaart met een *word cloud* voorgelegd. De ouders konden zelf kiezen om aan de hand van enkele steekwoorden het gesprek over hun kind te voeren. Op deze manier werden de gesprekken concreet.

De steekwoorden betroffen een aantal karaktertrekken zoals enthousiast, ambitieus, behulpzaam of openheid. Deze zijn ontleend of opgesteld aan de hand van vijf sets van karaktertrekken die volgens Hermans (2017) – in een bespreking van het werk van Nipkov en Frankfurt - een invulling kunnen vormen van goede opvoeding en goed onderwijs.

- Ethische karaktertrekken zoals verantwoordelijk, zelfstandig, enthousiast;
- Utopische karaktertrekken zoals hoopvol, dankbaar, optimistisch, vervuld, gericht op het goede;
- Sociaal-communicatieve karaktertrekken zoals openheid, verdraagzaamheid, empathie;
- Politieke karaktertrekken zoals betrokken en zorgzaam voor anderen en de wereld, rechtvaardig;
- Mimetische karaktertrekken zoals wereldwijd, nieuwsgierig, respectvol, kritisch.

De ethische en utopische karaktertrekken indiceren vooral de dimensie autonomie versus conformisme, de sociaal-communicatieve en politieke karaktertrekken de dimensie sociaal gevoel versus ambitie. De mimetische karaktertrekken betreffen beide dimensies. Om het gesprek verder te structureren zijn de karaktertrekken op drie kaarten aan de ouders voorgelegd, waarbij telkens het perspectief verruimd is: het kind als persoon, het kind en de ander, en het kind en de wereld. Op deze manier is een steeds bredere kring om het kind getrokken om systematisch de verschillende opvoedingsdoelen te bespreken.

Elke kaart bestond uit een A-4 met daarop een *word cloud* met circa 10 tot 15 karaktertrekken. In de gesprekken werd de ouders gevraagd om hun kind met behulp van (enkele van) deze karaktertrekken te typeren, in bevestigende of juist contrasterende zin. Uiteraard konden de respondenten ook andere karaktertrekken noemen.

Na de eerste interviews zijn enkele karaktertrekken iets eenduidiger geformuleerd en zijn er ook nog enkele toegevoegd.

Respondenten

Er zijn gesprekken gevoerd met ouders van leerlingen in PO en VO, en van katholieke en protestantschristelijke scholen. Er is gestreefd naar geografische spreiding en diversiteit van levensbeschouwelijke identiteit. Verus heeft de scholen gevraagd hun medewerking te verlenen.

De scholen hebben op hun beurt zelf enkele ouders uitgenodigd, die minimaal één kind in de bovenbouw (PO) of hogere klas hadden (VO). De scholen konden zelf kiezen.

Hen is geadviseerd – mogelijk ten overvloede – om ouders te benaderen die op een of andere manier structureel betrokken waren bij de school. De gesprekken vonden plaats op school.

De opzet was om gesprekken te voeren met 2 of 3 ouders tegelijk. De reden hiervoor was om enerzijds voldoende aandacht te hebben voor individuele visies en ervaringen, en anderzijds ook een groepsdynamiek te creëren om uitwisseling te hebben en de gesprekken te verdiepen.

De interviews zijn gedaan door drie interviewers. Ze duurden gemiddeld een uur en zijn met toestemming van de respondenten op band opgenomen en getranscribeerd, hetgeen heeft geresulteerd in een bestand van 142.000 woorden. De verslagen zijn geanonimiseerd (qua namen, woonplaatsen, school, ed.) en vervolgens gecodeerd met behulp van het kwalitatieve analyse-instrument ATLAS.ti. De codering is gedaan door drie codeurs, waaronder een van de interviewers. Het codeboek betrof de door ouders genoemde karaktertrekken van hun kind, opmerkingen over opvoeding thuis en op school, samenwerking tussen ouders en school, en zorgen van de ouders. Op basis van enkele proefcoderingen is de codering onderling afgestemd en verbeterd.

Respons

Wat betreft het veldwerk was beoogd om voor elk van de vier mogelijke combinaties van VO en PO enerzijds, en katholiek en protestantschristelijk anderzijds, 4 scholen te selecteren, in totaal dus 16 scholen. Per school waren gesprekken gepland met minimaal 4 ouders, in totaal derhalve 64 respondenten.

In de praktijk bleek het veel lastiger dan voorzien om dit aantal respondenten te behalen. Scholen waren lang niet altijd bereid om mee te werken, en in enkele gevallen waren ook ouders om diverse redenen moeilijk te werven, of zegden kort voor het interview af. Om deze reden zijn ook een aantal individuele interviews uitgevoerd, dus niet steeds met 2 of 3 ouders.

Het moeizame zoeken naar scholen en soms ook ouders heeft ook ertoe geleid dat de looptijd van het onderzoek is uitgebreid. Alle interviews zijn eind 2016 en in de eerste helft van 2017 afgenomen.

De respons is samengevat als volgt:

Tabel 1.1 Scholen, interviews en ouders

	scholen	interviews	ouders
primair onderwijs, katholiek	2	4	8
primair onderwijs, protestants-christelijk	1	2	3
voortgezet onderwijs, katholiek	3	6	13
voortgezet onderwijs, protestants-christelijk	3	7	9
totaal	9	19	33

Uit de tabel blijkt dat slechts de helft van het beoogde aantal scholen en ouders is geïnterviewd. De geografische spreiding is daarbij nog steeds bereikt. Wat betreft de levensbeschouwelijke identiteit van de scholen zijn er aan protestants-christelijke zijde

twee open-christelijke en twee orthodoxe scholen in het onderzoek betrokken; meer liberale scholen ontbreken. Aan katholieke zijde is de levensbeschouwelijke identiteit van de betrokken scholen vooral liberaal.

De geïnterviewde ouders zijn voor twee derde vrouwen, voorts veelal hoogopgeleid en op diverse manieren betrokken bij de school. Om hen qua waardering van opvoedingsdoelen enigszins te kunnen plaatsen, is het lijstje van opvoedingsdoelen uit het SCP-onderzoek in de vorm van een kort vragenformulier na afloop van de gesprekken aan hen voorgelegd. Het blijkt dat hun rangorde van opvoedingsdoelen globaal overeenkomt met die in de hele populatie ouders met kinderen in PO of VO (SCP 2013, p. 24), met uitzondering van ‘goede schoolresultaten’ dat door de respondenten relatief minder belangrijk wordt gevonden.

Het huidige onderzoek is opgezet als een kwalitatieve verdieping van de betekenis van opvoedingsdoelen, en in het verlengde hiervan welke zorgen er hieromtrent leven en hoe school en ouders hiermee omgaan. Aan het woord hierover zijn ouders uit een specifiek milieu die goed zijn geïnformeerd, zaken signaleren, en kritisch en constructief zijn over wat er op school gebeurt. Dit levert – naast uiteraard andere bevindingen en onderzoeken – een waardevolle bijdrage op over de visie van ouders op brede onderwijskwaliteit.

Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 komen de opvoedingsdoelen van de ouders aan de orde, en in hoofdstuk 3 hoe ouders aangeven deze doelen thuis te bewerkstelligen. Hoofdstuk 4 gaat over de rol van de school zoals ouders deze zien. De samenvatting en conclusies zijn voorin het rapport opgenomen.

2 Ouders over autonomie en sociaal gevoel

2.1 Inleiding

In het voorgaande is uiteengezet dat brede onderwijskwaliteit naast kwalificatie ook de doelen persoonsvorming en socialisatie vereist. Deze doelen hebben we nader geoperationaliseerd met behulp van de in eerder onderzoek van het SCP gevonden dimensies van autonomie versus conformisme en ambitie versus sociaal gevoel.

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke keuzes ouders maken op de twee bovengenoemde dimensies en hoe zij deze keuzes verwoorden en beargumenteren. Uit de gesprekken blijkt dat ouders meer gedifferentieerde betekenissen toekennen aan deze dimensies, en met name aan de door hen geprefereerde polen van deze twee dimensies, namelijk autonomie en sociaal gevoel. Omwille van de leesbaarheid wordt in het vervolg kortheidshalve verwezen naar de twee dimensies met respectievelijk autonomie en sociaal gevoel.

2.2 Ouders over de dimensie autonomie

Op de dimensie met aan de ene kant autonomie en aan de andere kant conformisme, kiezen veel ouders duidelijk voor de kant van autonomie. Daarbij benoemen zij diverse aspecten van autonomie. Sommige ouders spreken vooral over de expressieve kant van autonomie, zoals 'jezelf zijn, eigen gevoel, authentiek, ed.'. Andere ouders benadrukken (daarnaast) een meer psychologisch aspect, namelijk zelfvertrouwen. Tot slot zijn er ouders die autonomie in pragmatische zin benoemen als een vermogen tot zelfsturing: zelfstandig zijn, regie voeren en verantwoordelijkheid nemen. Autonomie blijkt door de respondenten duidelijk breder te worden ingevuld dan de in SCP-onderzoek gebruikte items 'zelfstandig oordelen' en 'willen weten waarom dingen gebeuren'. Deze twee opvoedingsdoelen zijn cognitief gekleurd, en worden in de gesprekken aangevuld met expressieve, psychologische en pragmatische karaktertrekken.

Autonomie: zichzelf zijn

Zichzelf zijn of daarop gelijkende karaktertrekken worden door de ouders vaak genoemd als wat zij hun kinderen toewensen. Daarmee samenhangend noemt men ook vaak termen als authentiek, eigen gevoel, eigenheid en intuïtie.

(PO-RK): Daar ben ik trots op, dat ze dat uitdragen en dat ze heel goed bij hun eigen gevoel kunnen blijven, van doe dat wat voor jou goed voelt. En loop het pad zoals jij voelt dat het goed is, en dat doen ze.

(VO-RK): Dat ze boven alles eerst op zoek moet gaan naar wie ze is. En dat ze dat moet nemen als haar uitgangspunt. Je bent zelf je uitgangspunt, niet dat wat je om je heen ziet.

(VO-RK): En dat ze daarnaast haar eigen gevoel en intuïtie blijft volgen van wat ze graag wil, en dat ze zich niet te veel laat leiden door haar omgeving. Dat ze leert om voor zichzelf... Niet op een egoïstische manier, maar dat je niet op je 50e denkt: 'had ik maar een andere weg gehad.

(PO-PC): Omdat ik zelf vind dat iedereen moet zijn wie hij is, ongeacht de achtergrond, religie of wat iemand mee heeft gemaakt. Iedereen is gelijk. Homo of lesbisch: het maakt allemaal niet uit. Een mens is een mens en een mens laat je in zijn waarde. Dat vind ik belangrijk en dat wens ik haar ook toe, en ik wens haar ook toe dat ze zo kijkt naar de wereld.

(PO-PC): Ja, voor mij wel dat je goed bent zoals je bent geschapen. En dat je dus alles accepteert zoals je bent geschapen en dat je best wel dingen kunt leren, maar dat je goed bent omdat God vindt dat je goed bent.

(VO-PC): Eigenheid -eh- ja, eigenheid. Gewoon praten vanuit je hart, in plaats van vanuit verwachtingspatroon van wat je denkt dat er buiten op je ligt. Want dat is ook nog een keer een verschil. Want misschien, het is vaak ook zo dat de buitenwereld andere dingen van je verwacht dan wat je dént dat de buitenwereld verwacht. Dat maakt het wel helemáál ingewikkeld om je daaraan te houden. Dan is het veel makkelijker om gewoon jezelf te zijn.

(VO-PC): Ik denk.. dat zichzelf zijn de basis is, en dat de rest daaruit voortkomt. Dat omvat het.

Autonomie: zelfvertrouwen

Naast zichzelf zijn wordt vaak de karakteristiek zelfvertrouwen genoemd als onderdeel van autonomie.

(PO-PC): Zelfvertrouwen vind ik toch ook wel heel belangrijk. Heb je toch wel echt nodig in deze wereld.

(VO-PC): Nou, ik wil vertrouwen van het komt goed, het kan goedkomen. En niet, de scepsis van: het zal wel weer fout gaan. Dus vertrouwen, hoopvol, dat hoort bij elkaar, en veerkracht, omdat het niet altijd meezit.

(VO-PC): Gekend weten bij God en mensen, denk ik. Dat je weet: ik mag er zijn. Het maakt niet uit wat voor vak ze gaan doen, eigenlijk ook het niveau of welke school, maakt me niet uit. Als ze maar weten: ik mag zijn zoals ik ben. En ik moet niet iemand zijn die anderen van mij verwachten.

Autonomie: zelfstandigheid

Naast zichzelf zijn en zelfvertrouwen wordt ook vaak zelfstandigheid genoemd door de ouders. Als onderdeel of blijk van deze zelfstandigheid noemen ouders ook verantwoordelijkheid. Deze zelfstandigheid is nodig om in je leven en samenleven keuzes te kunnen maken.

(VO-RK): Op hun ontwikkeling ben ik trots. Ze zijn heel zelfstandig. Als je ziet hoe ze hun studie en voorbereiding doen...

(VO-PC): Wat ik belangrijk vind, is zelfstandigheid. Dus opgroeien tot zelfstandige, evenwichtige mensen die zelf hun beslissingen maken. Zo voeden wij ook onze kinderen op, van: de dingen die je zelf kan, doe het ook, probeer het ook. Denk zelf na van: waarom beslis ik dit, waarom doe ik dit? Die zelfstandigheid die hebben ze in de toekomst heel hard nodig. Want als je de zelfstandigheid mist dan zal je altijd een deel afhankelijk blijven van: Pa, wat vindt u ervan? Dat mag ook, maar ze moeten ook uiteindelijk zelfstandige mensen worden.

(PO-PC): Je bent zelf verantwoordelijk. Natuurlijk is er hulp van anderen en God helpt je er ook bij, maar je bent zelf verantwoordelijk voor wat er gebeurt hier. Je kunt gelukkig niet alles van wat er met je gebeurt bepalen, maar ik vind wel dat je verantwoordelijk bent voor jouw leven hier op aarde, nu op dit moment, en dat moet je ook uitdragen.

(VO-PC): In de grote boze buitenwereld moet je kunnen samenwerken, moet je initiatief kunnen nemen, de weg weten. Nou ja, het hele sociale leven. Weten wat je aan elkaar hebt. Conflicten kunnen oplossen, conflicten kunnen aangaan als de situatie erom vraagt.

(VO-PC): En verantwoordelijkheid dragen maar soms ook verantwoordelijkheid nemen. Als je dingen om je heen ziet, neem dan je verantwoordelijkheid en doe er wat aan. Als je om je heen ziet dat er gepest wordt: neem je verantwoordelijkheid. Laat het niet gebeuren.

2.3 Ouders over de dimensie sociaal gevoel

Op de tweede dimensie van opvoedingsdoelen uit het SCP-onderzoek staat aan de ene kant ambitie en prestatie, en aan de andere kant sociaal gevoel. Net zoals ouders bij de vorige dimensie vooral één kant benadrukken, namelijk autonomie (en veel minder conformisme), wordt ook op deze tweede dimensie voornamelijk één kant als wenselijk beschouwd, namelijk die van sociaal gevoel. Het gaat voor de ouders dan om twee soorten sociaal gevoel. Allereerst sociaal gevoel in de directe omgeving, waar het kind met andere kinderen omgaat. In de tweede plaats om gevoel voor en openheid naar andere mensen en culturen.

Sociaal gevoel: goede omgang met andere kinderen

In de omschrijving hoe ouders wensen dat hun kinderen met andere kinderen omgaan, wordt met instemming aangesloten met karaktertrekken op de waardenkaart met betrekking tot het kind en de ander. Ouders noemen in dit kader: verdraagzaam, behulpzaam, meeleven en samenwerken.

(PO-RK): Waar ik vooral heel erg trots op ben is dat ik twee hele lieve, sociale kinderen heb die heel prettig in de omgang zijn. Ze zijn heel open en dat hoor ik heel veel terug ook van mensen, ik ervaar dat natuurlijk zelf ook, daar ben ik echt heel trots op.

(PO-PC): Behulpzaamheid en medeleven vind ik een basis. Help elkaar. Meeleven hoeft niet gelijk met een onbekende te zijn, maar gewoon je naaste omgeving: je buuren en je kring van mensen om je heen. Dat je meeleeft en er voor een ander bent – dat is weer behulpzaam – vind ik belangrijk.

(PO-PC): Verdraagzaamheid. Iedereen is gelijk, maar niet iedereen is hetzelfde. Het 'iedereen is gelijk' kan je behalen door verdraagzaamheid, dus door vervelende dingen van elkaar te accepteren – tot de grens, uiteraard.

(VO-PC): En wat dus voor mij uitspringt dat is een christelijke waarde, zachtmoedigheid. Die zachtmoedigheid die hebben we meestal niet van onszelf in ons, maar juist als we zien... op de Zaligmaker. Die leert juist die zachtmoedigheid. En dat is dus juist ook iets, die zachtmoedigheid zou je dus ook graag in je kinderen terug willen zien. En moeten ze dan zacht zijn? Nee, absoluut niet. Maar wel het verdraagzame naar elkander toe.

(PO-RK): Soms denk ik wel dat ze iets moeten doen ondanks dat ze er geen zin in hebben. Soms moet je even rekening met elkaar houden of bepalen we met het collectief dat we iets gaan doen en dan heb jij even pech. Het is niet altijd, het hoort er

ook bij dat je soms schikt in besluiten, anders krijg je het ook erg lastig in deze maatschappij. Maar niet zonder de eigenheid van de ander daarin te verliezen en ook oog te hebben en daar de volgende keer wel ruimte aan te geven maar ook te leren, we willen het samen doen, en dat daar een of twee personen dan even niet zo achter staan, dat mag er ook zijn, maar we gaan het wel doen.

Sociaal gevoel: openheid naar andere mensen en culturen

In het laatste deel van de interviews is de positie van het kind in de wereld aan de orde gesteld. Hoe wensen ouders dat hun kinderen in de wereld staan en omgaan met wat op hen afkomt. In de gesprekken komt een open en tegelijk ook kritische houding naar andere mensen en culturen steeds terug.

(PO-RK): Wij zijn thuis wel heel erg van dat je open moet staan voor andere tradities.

(PO-RK): Soms heeft hij wel een groot wereldbesef en dan heeft hij goed door dat wij hier alles kunnen in deze westerse wereld en dat het in Afrika anders is. Maar soms is hij ook zo in zijn eigen wereld en eigen ding dat hij dat niet door heeft.

(PO-PC): Ja, nieuwsgierigheid naar andere mensen... Sta daarvoor open. Kets het niet per definitie af. Zeg niet gewoon dat je op het nieuws gekke dingen hoort en dat het daarom per definitie gek is. Dat weet je niet, want je hebt het niet zelf ervaren. Die waarom-vragen zitten ook wel in de opvoeding. Uiteraard, dat geldt voor alles, is het op momenten dat het voorkomt. Het is niet zo dat wij daar dagelijks aan tafel zwaar over zitten te discussiëren.

(PO-PC): Door in elk mens het goede te zoeken en de andere kant proberen te duiden. Trek dan pas je conclusie. Kijk naar de achtergrond van iemand, zonder dat je iemand in een hokje plaatst. Dat hangt samen met andere culturen en gewoontes. Er zitten vaak twee kanten aan een verhaal, wat het ook is. Het kan ook een manier van opvoeren zijn geweest. Je weet het niet. Probeer eens op zoek te gaan naar waarom iemand dat doet.

(VO-PC): Openstaan voor andere culturen en andere gewoontes vind ik zelf heel belangrijk. Je hoeft dat niet over te nemen, maar verdiep je daar ook nu eens in.

(VO-PC): Ik vind het belangrijk dat ze openstaan voor andere culturen en gewoontes. En ook voor mensen die het minder hebben. En dat zijn vaak mensen met andere culturen en gewoontes. Dat is toch vaak de groep die niet de mainstream zijn in een land. Dat vind ik belangrijk.

(PO-PC): Dan is het ook goed om je te verdiepen in andere culturen en gewoontes want daar zitten ook goeie dingen in, en ook dingen die niet goed zijn, maar daar hoef je dan ook niet zo bang voor te zijn. Bijvoorbeeld voor de islamitische cultuur of zo, als je verbonden bent met God dan sta je wel stevig, ook als er negatieve dingen op je afkomen.

(PO-RK): Waar houdt het op? Waar doe je goed aan en waar niet? Waar respecteer je culturen en waar respecteer je vooral dat we respect hebben voor elkaar en je vrijheid, gelijkwaardigheid en dienstbaarheid vooropstellen, en dat we zo met elkaar omgaan, en waarom moet een vrouw zichzelf verbergen op een bepaald moment? Daar heb ik dan, als mens, moeite mee, en hoe ga je daar dan goed en respectvol met elkaar mee om en hoe kan je het er met elkaar over hebben? Waarom doen we dat? Waarom?

2.4 De combinatie van autonomie en sociaal gevoel

De door ons geïnterviewde ouders hebben zoals gezegd een sterke voorkeur voor autonomie, én voor sociaal gevoel. Deze doelen worden dus gelijktijdig geopteerd en staan ook niet tegenover elkaar, omdat ze immers twee verschillende dimensies vormen. We kunnen in het kader van dit kwalitatieve onderzoek geen uitspraken doen hoeveel ouders in welk kwadrant voorkomen. Maar het is wel interessant om na te gaan hoe ouders deze combinatie van autonomie en sociaal gevoel verwoorden. Ouders blijken autonomie en sociaal gevoel sterk in elkaars verlengde te plaatsen, dus als een wederkerige versterking van het zelf en de ander, of zelfs via de ander.

(VO-PC): De ander recht doen. Die springt er voor mij uit, want ik denk als je de ander recht doet, en dit ook oprecht meent, dan kom je automatisch voor jezelf op. Dan zoek je samenwerking, ben je verdraagzaam en behulpzaam. Je deelt. Ik denk dat die uitkomt in de ander recht doen. Een ander serieus nemen, neem je jezelf ook serieus.

(VO-PC): Ja, de kern is: mijn kinderen zijn mensen met zelfvertrouwen en compassie. Punt. Dat is de kern.

(VO-PC): Maar ja, dat is gewoon een levensovertuiging. Ik ben geloof ik helemaal niet zo'n Jacob hoor, maar wel dat ik denk van: nou, je komt wel met een verantwoordelijkheid in de wereld. En in christelijke termen van, als je geschapen bent dan... is er verantwoordelijkheid voor jezelf, de omgeving enzovoort. Voor je medemens en voor de schepping.

Tegelijk menen ouders dat assertiviteit en de eigen grenzen aangeven belangrijk zijn om een goede balans te houden tussen autonomie en sociaal gevoel.

(PO-RK): Blijf ook de dingen doen die goed voor je voelen, zeg ook nee en geef je grenzen aan met respect voor de ander. Dat vind ik wel belangrijk.

(PO-RK): Ik ben trots dat mijn kind nee durft te zeggen, een eigen weg durft te kiezen en niet zomaar achter anderen aanloopt, dus als hij een roze broek of een roze prinsessenjurk aan wil als jongen, en ja, ik zeg, is dat niet een beetje raar, dan zegt hij, nee ik wil dat. Dat vind ik, niet achter de kudde aanlopen, daar ben ik wel trots op.

(PO-RK): Ze komen wel voor zichzelf op volgens mij, zonder op een vervelende manier anderen in de weg te zitten.

(PO-PC): Ik denk als je die drie dingen hebt [de ander recht doen, samenwerken en verdraagzaam], dat je ook gewoon prima in de maatschappij kunt functioneren en dat je niet al te veel ruzie en clashes hebt, dat vind ik dan weer belangrijk. En tegelijkertijd ook voor jezelf opkomen want ik denk echt dat je in deze maatschappij anders over je heen laat lopen. Dus dat is iets wat we proberen mee te geven aan de kinderen, om assertief te zijn, en niet agressief maar assertief. En op een goeie manier toch voor jezelf op kunt komen.

(VO-PC): Van medeleven, zachtmoedigheid, delen, zie ik meer de gevaren. Want dat hebben ze al wel, maar dat zie ik nu eerder een beetje... het moet niet te ver gaan. Want dat is voor mijzelf ook een valkuil geweest. Het gevaar is dat mensen daar misbruik van maken. Dat ze over je heen gaan. Dus je moet ook echt voor jezelf opkomen. Aan de ene kant de ander recht doen, maar tegelijk jezelf niet...

(VO-PC): Ik hoop dat ze zoveel mogelijk zichzelf kunnen zijn, maar ja, bepaalde beroepen of omgang vergen toch bepaalde specifieke karaktereigenschappen en handelingen van je, zoals sociaal zijn.

(VO-PC): Ik hoop dat ze gewoon, de zorgzame blijft, zoals ze nu is. Dus inderdaad, zorgen voor anderen, maar ook dat ze nog wel beter voor zichzelf gaat zorgen. Zichzelf niet wegcijfert ten koste van anderen,

(PO-RK): Ik maak me zorgen over zijn aanpassingsvermogen. De andere kant van authentiek zijn is dat hij soms moeite heeft om zich aan te passen. Hij is niet altijd even doorsnee.

2.5 Conclusie

Op de dimensie van autonomie versus conformisme, kiezen veel ouders duidelijk voor de kant van autonomie. Daarbij benoemen zij verschillende aspecten van autonomie, zoals de expressieve kant van ‘jezelf zijn’, het psychologisch aspect van zelfvertrouwen en weerbaarheid, en tot slot het pragmatische aspect van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid nemen. In vergelijking met de operationalisatie zoals die in het SCP-rapport is gebeurd, blijkt autonomie door de geïnterviewde ouders veel breder dan louter cognitief te worden verwoord.

Een tweede conclusie kan worden getrokken met betrekking tot de notie van assertiviteit die in het SCP-onderzoek is geoperationaliseerd via ‘voor zichzelf opkomen’ en ‘eigen doelen nastreven’. Deze assertiviteit bleek slechts zwak samen te hangen met de dimensie van autonomie, maar bij de door ons gesproken ouders krijgt met name het voor zichzelf opkomen een duidelijk plaats als onderdeel van autonomie, namelijk bij zelfstandigheid. Verruiming van het begrip autonomie met ook het pragmatische aspect ervan geeft assertiviteit wel degelijk een plaats.

Op de dimensie van ambitie versus sociaal gevoel benadrukken ouders het sociaal gevoel. Allereerst het sociale gevoel in de directe omgeving, in de zin van een goede omgang met andere kinderen, waarbij inlevingsvermogen en goede samenwerking belang worden gevonden. In de tweede plaats om gevoel en openheid voor andere mensen en culturen.

Veel ouders blijken autonomie en sociaal gevoel als een onafscheidelijke paar te beschouwen. Ze liggen in elkaars verlengde en versterken elkaar. Daarbij vinden ouders het belangrijk dat kinderen assertief zijn en waar nodig hun eigen grenzen aangeven.

3 Ouders over hun eigen rol: de opvoeding

In het vorige hoofdstuk is uiteengezet wat ouders voor hun kinderen wensen, wat zij als doelen van opvoeding zien. In dit hoofdstuk wordt gezien hoe ouders aangeven naar hun zeggen deze doelen omzetten in concrete praktijken. Hoe vertalen zij de door hen genoemde opvoedingsdoelen naar de praktijk van alledag?

Voor de manier waarop ouders de opvoedingsdoelen autonomie en sociaal gevoel ter hand nemen, sluiten we aan bij de systematiek van het vorige hoofdstuk. Allereerst bekijken we de opvoeding in het kader van autonomie, met respectievelijk zichzelf zijn, zelfvertrouwen en zelfstandigheid. Daarna worden opvoedingspraktijken rond sociaal gevoel beschreven, waarbij overeenkomstig de eerder gehanteerde systematiek goede omgang met andere kinderen en de openheid naar andere mensen en culturen worden onderscheiden.

3.1 Ouders over opvoeding tot autonomie

De pool van autonomie wordt, zoals we hebben gezien, sterk benadrukt door de respondenten. Zichzelf zijn, zelfvertrouwen en zelfstandigheid worden door ouders vaak genoemd als wat zij hun kinderen toewensen. Hoe geven ouders dit doel vorm in de dagelijkse opvoeding?

Opvoeding tot autonomie: zichzelf zijn

In de opvoedingspraktijk om kinderen hun eigenheid en authenticiteit te laten ontwikkelen, praten ouders met hun kinderen over hun interesses, talenten en passies. De eigen passies van de ouders zijn daarbij een goed voorbeeld, met het motto ‘*show, don’t tell*’. Tevens waken de ouders ervoor om het aanstippen van authenticiteit en jezelf ontwikkelen niet tot een verwachtingspatroon te maken.

(PO-RK): We hebben het erover. Waar ben je goed in en minder goed in, hoe ga je daar mee om, waar liggen je interesses? Vooral mijn man heeft weleens zulke gesprekjes met hem. Mijn man leest hem altijd voor uit Harry Potter. Hij associeert heel makkelijk, dus hij bedenkt bij elk woord hele verhalen. Op die manier ontstaan er hele gesprekken en dan hebben ze het hier ook wel over. Het woord ‘talent’ wordt dan niet genoemd, maar het gaat er wel over wat hij leuk vindt en wat minder.

(VO-RK): Mijn man en ik hebben alle twee wel een vak waar we echt wel onze passie ooit in hebben gevonden, en nog steeds. En dat proberen we ook altijd uit te dragen naar ze. Ook door gesprekken te laten merken: moet je eens kijken hoe belangrijk het is dat je het nog steeds leuk kan vinden, dat je enthousiast ergens voor bent. (...) Als je nu kijkt naar wat kinderen kunnen kiezen: dat is enorm. En zie daar maar eens een keer het goede uit te halen. Dat is altijd maar een beetje koffiedik kijken.

(VO-PC): Ik denk dat opvoeden gaat over: wie ben je zelf en wat draag je uit? En niet wat bedenk je voor regels en plannen? Meer, hoe sta jij in je leven, wat laat jij zien? Hoe leef je het, per ongeluk zeg ik altijd, voor. Ik denk dat dat opvoeden is.

(VO-PC): Dat hoop ik wel. Ik, nou.. ik heb daar wel heel veel aandacht voor gehad, om hem de kans te geven hem zichzelf te laten zijn. Omdat ik ook heb gezien dat hij helemaal verzoop, thuis, in een verwachtingspatroon waar hij niet aan kon voldoen. Maar waar je natuurlijk ook aan moest wennen.. en om hem dan toch mee te geven van ik.. je mag zijn wie je bent. Dat heeft wat investering gevraagd, maar ik denk dat dat zich wel uitbetaalt.

(PO-RK): Daar bedoel ik mee dat we soms geneigd zijn eenheidsworsten te maken, iedereen moet voldoen aan een bepaalde standaard en ik denk dat daarmee iedereen op een andere manier overvraagd wordt. Ik zou het mooi vinden als iedereen bekrachtigd wordt vanuit de talent en de passie die hij bezit en dat dat ook geaccepteerd wordt dat bepaalde dingen en aanleg er niet zijn en dat je daar anderen voor nodig hebt in plaats van dat je zelf dat zou moeten kunnen.

Opvoeding tot autonomie: zelfvertrouwen

Tot de pool van autonomie behoort naast zichzelf zijn ook zelfvertrouwen. In de interviews geven ouders aan dat bevestiging en ondersteuning belangrijk zijn in de opvoeding. Daarbij spelen twee polen een rol: enerzijds het kind realisme en besef van (eigen) grenzen voorhouden, anderzijds optimisme en hoop uitstralen.

(PO-RK): Ik ben me daar denk ik bewuster van dan de gemiddelde ouder, ik ben er wel bewust mee bezig en ook in staat om de dingen die ik vind op een bepaalde manier te verwoorden en uit te dragen, ik denk dat dit misschien ook wel een geluk is voor mijn kind in dit geval, omdat ik mijn kind ondersteun in haar enthousiasme, als zij iets wil, dat ik dat omarm en dat ik met haar samen dat uitdraag en uitstraal waardoor ik het gevoel heb dat ze die ruimte ook heeft. Het is een kind dat veel vertrouwen heeft in zichzelf, andere kinderen zijn dol op haar, dus ze zit in een positie die erg ertoe bijdraagt dat zij ook dat zelfvertrouwen kan opbouwen.

(PO-PC): Als ze vragen heeft over zelfvertrouwen en zichzelf zijn, dan probeer ik uit te leggen dat zij met haar kwaliteiten goed is. Als zij moppert dat ze niet goed mee kan komen met rekenen... Ze is niet goed in rekenen. Dat is gewoon zo. Het geeft niet. Ze is wel weer goed in voetballen. Ik benadruk dan waar ze wel goed in is. Dat heeft ook weer te maken met het besef van eigen beperkingen.

(PO-PC): Ik zat te bedenken: veel van ze houden en met ze knuffelen en met ze lachen, en leuke dingen met ze doen. En dat is natuurlijk wat ze ook vooral zelfvertrouwen geeft, maar dat is bijna natuurlijk. Maar dat hoort er in de basis juist bij.

(PO-PC): Ik denk dat dat de basis is. Dat thuis de basis is voor heel veel termen die hierop staan. Dat je zorgt dat een kind ook met zelfvertrouwen opgroeit en dat je ze leert kijken naar zichzelf. Dat doe je door gesprekken denk ik, met name. In gesprekken laten zien, hoe ben je en wat zijn je kansen? Wat zou een vooruitzicht in de toekomst kunnen zijn? Tenminste, dat zijn gesprekken die we weleens hebben.

(VO-PC): Je kan kinderen opvoeden met goed is de norm, als het even niet goed is, dan komt dat goede ook wel weer, maar daar gaan we naartoe. Je kan ook zeggen shit is de norm, en als het even goed is, denk je van, nou nu is het even goed, maar het zal wel weer fout gaan. Als je alleen maar scheiding meemaakt, geloof je niet dat een relatie bij elkaar mag blijven. Snap je wat ik bedoel? Nou, ik wil vertrouwen van het komt goed, het kan goedkomen. En niet, de scepsis van: het zal wel weer fout gaan. Dus vertrouwen, hoopvol, dat hoort bij elkaar, en veerkracht, omdat het niet altijd meezit.

(PO-RK): Ze is onzeker over zichzelf, wat ze doet en wie ze is, hoe ze eruitziet. Heel lastig. Dan kan je nog zeggen, je bent mooi en je doet het goed op school, je hebt heel veel vriendinnen, maar die heeft een zelfbeeld, daar schrik ik nog weleens van.

Opvoeding tot autonomie: zelfstandigheid

Hoe geven ouders dit doel vorm in de dagelijkse opvoeding? Zelfstandig worden kinderen, aldus de ouders, als je ze verantwoordelijkheid en ruimte geeft, ruimte om te oefenen en fouten te maken. En daarnaast de eigen verantwoordelijkheid ook te blijven accentueren.

(VO-PC): Als ze het bijvoorbeeld moeilijk vindt, dan ligt ze in bed en wil ze er even over praten. Soms ervaart ze iets als pestgedrag, en dan probeer ik het om te draaien. Is het wel pesten? Vraag het eens, praat eens. Zo hebben we dan gesprekken, en dan komen deze dingen ook weer automatisch naar voren. Je moet er soms wel wat voor doen om ergens te komen, dus je zal moeten oefenen met rekenen. Dat

hoort weer bij verantwoordelijkheid. Er zit dus een koppeling in tussen verantwoordelijkheid en het besef van je eigen beperkingen. En wil je verantwoordelijke mensen en zelfstandige mensen, dan moet je ze speelruimte geven, dan moet je een oefenweide geven en dan mogen ze onderuitgaan en daar moet je ernaast staan om ze weer op te krikken en te zeggen, wat is er fout gegaan of wat ging er niet lekker, en hoe kunnen we het beter doen?

(VO-PC): Ik denk dat de stimulerende kant van zelfstandig verantwoordelijkheid is, dat kan alleen als je dat ook geeft.

(PO-RK): Wij proberen ze wel mee te geven dat zij degenen zijn die de boel kunnen veranderen. Dat zij daar zelf zeggenschap in hebben en dat we niet allemaal volgzzaam achter iemand aan moeten rennen maar dat we ook zelf kunnen denken.

(VO-PC): Hij was een aantal keren mee geweest naar de snackbar, en dan was hij z'n portemonnee vergeten dus hij dacht dat hij verplicht was om die fles drank te regelen, omdat hij dat toevallig kon. Ammehoela. Dus we hebben er een uitgebreide discussie over gevoerd. Ik ga het gesprek niet uit de weg, het is niet dat ik botweg zeg: foute boel, dit is je straf. Nee, ik plaats wel wat mijn inzichten daarin zijn, en hoe ik daar bij kom, en hoe wij dat voorleven, staat gewoon in de wet. Hoe vaak wij niet tegen ouders aanlopen die drank wel goed vinden op 15, 16 jaar. Nou, wij niet.

3.2 Ouders over opvoeding tot sociaal gevoel

Ouders kiezen zoals we hebben gezien meer voor sociaal gevoel dan voor ambitie. Hoe geven ouders dit doel vorm in de dagelijkse opvoeding? Daarbij onderscheiden we weer de omgang met andere kinderen en – in een weidser perspectief – het openstaan naar andere mensen en culturen.

Opvoeding tot sociaal gevoel: goede omgang met andere kinderen

Ouders stimuleren hun kinderen om in de omgang met andere kinderen de onderlinge verhoudingen en gevoelens ter sprake te brengen. Dit gebeurt mede door dit voor te leven en deze articulatie van gevoelens ook zelf in de praktijk te brengen. Naast articulatie en voorleven noemen sommige ouders het religieuze perspectief, als een basis en reden voor verdraagzaamheid.

(PO-RK): In ons gezin, als we zien dat er iets is, dan kan je zeggen, daar moet iemand zelf mee komen, maar daar geloof ik niet in. We geven een handreiking, ik zie dat er iets aan de hand is, wil je dat delen? Ze moeten het gevoel hebben, er is ruimte en er wordt gezien. Sommige kinderen zeggen het direct en sommigen via mij, omdat ze weten dat het mijn kracht is om op een gemakkelijke manier dingen bespreekbaar maken. Dan helpen we elkaar zo. Ben op elkaar gericht en accepteer het als iemand daar even geen zin in heeft. Ik vind het heel belangrijk dat het uitgesproken wordt, en ik zeg altijd tegen de kinderen: dingen die spelen en nog geen woorden hebben gekregen, die voel je ook. Het is vervelender als je voelt dat mensen iets vinden in plaats van dat de vraag op tafel is gezet.

(PO-PC): Thuis eigenlijk door voorbeeld te geven. Heel simpel. Te leren om er ook voor een ander te zijn.

(PO-PC): Je leeft het voor. Als er een keer gebeld wordt door iemand of je ergens heen kan rijden, dan doe je dat. Als er een vraag komt... Je leeft het voor. En laat ook zien wat je doet voor een ander. Je benadrukt het – niet heel erg, maar... Lastig. Je leeft het voor en als het ter sprake komt, dan heb je het erover met elkaar. Het is niet zo dat ik met haar ga zitten en er echt een gesprekje over ga hebben. Het komt terloops voor en als ze vragen heeft, dan leg ik het uit.

(VO-PC): Maar ook, ik vind dat de maatschappij verhardt. Dat roepen mensen al heel lang. Mijn ouders ook. Maar als je ziet dat mensen op zichzelf zijn. Ik doe vrijwilligerswerk, en je ziet, hoe lastig het is om vervangers te zoeken. Als je zelf denkt, nou, ik vind het weleens tijd voor een andere taak, 'nee hoor' zeggen de meeste mensen. Dat proberen we onze kinderen mee te geven. Je hoeft echt niet in alle commissies en besturen en overal bij betrokken te zijn, maar kijk om je heen, en... alles hoeft niet betaald te worden.

(PO-PC): Verdraagzaamheid, dat is toch wel door er met de kinderen erover te praten dat andere mensen door God geschapen zijn, door God geliefd zijn en dat het mooi is als wij die andere mensen dan ook zo zien. Ook als we die ander misschien helemaal niet aardig vinden of zo, of het een etterbakje is, dan is het toch een door God geschapen mens.

Opvoeding tot sociaal gevoel: openheid naar andere mensen en culturen

Bij dit aspect van sociaal gevoel vinden ouders het open gesprek over zaken die er in de wereld gebeuren, erg belangrijk. Uiteraard is de veelheid van informatie die via de diverse media hun kinderen bereikt, een welkome aanleiding en noodzaak tegelijk.

(PO-RK): Een tijdje terug was er een documentaire van Sunny Bergman: 'Wit is ook een kleur'. Kinderen moesten blanke en donkere poppen aanwijzen bij verschillende vragen als: 'welk kind krijgt het meeste straf?' In de meeste gevallen denken de kinderen dat de zwarte pop het meeste straf krijgt, het minst goed kan meekomen en het slechtst is in rekenen. Ik probeerde daar met mijn zoon over te praten. Hij heeft wel door dat mensen met een andere huidskleur vaak achtergesteld worden of niet gelijk behandeld worden. Wat er in die documentaire naar voren kwam is dat hoogopgeleide ouders dachten dat hun kinderen dat niet zouden doen, omdat zij het de kinderen niet vertellen of omdat ze het zelf niet doen. Maar ze gingen ook nooit het gesprek daarover aan. Dus die kinderen pikten dat gewoon van de maatschappij op. Ik dacht toen wel dat ik er dus over moest praten. Je gaat ervan uit dat het kind overneemt wat jij ervan vindt, maar dat is dus niet zo. Dus dat probeer ik wel iets meer.

(VO-PC): De oudste is geïnteresseerd in wat er in de wereld gebeurt. Laatst zei ze, misschien wil ik wel naar journalistiek gaan. Alles kan nog, fysio, huisarts, leraar, journalist, alles komt voorbij. Maar goed. Daar hadden we een gesprek over, van wat zie je op het journaal. Ik ga niet bij alles zeggen, van 'niet alles is waar', maar ik vraag haar wel wat ze ziet, hoe wordt het haar gebracht, hoe toets je het, lees je ook achtergrondinformatie.

3.3 Zorgen van ouders

Ouders benadrukken het belang van autonomie en sociaal gevoel. In de samenleving zien zij dan ook verschillende ontwikkelingen met lede ogen aan:

- Internet en *social media* dringen zich op en hebben, aldus de ouders, duidelijk een problematische kant voor de ontwikkeling van het kind in termen van autonomie.
- De samenleving wordt steeds individualistischer en competitiever, hetgeen autonomie en sociaal gevoel bij de kinderen onder druk zet.
- Ouders signaleren normvervaging en afnemende sociale cohesie, die de basis voor sociale omgang en openstaan naar andere culturen bedreigen.

In onderstaande citaten worden deze zorgen verwoord, en tegelijk dat men zich als ouder hierin toch wel enigermate overvraagd voelt.

Internet en social media

(PO-RK): Wij zijn wel heel erg van het open zijn over dingen. Het is natuurlijk, straks op de middelbare school wordt dat ook weer anders. Ze zien in tv-series wel voorbeelden van hoe het niet moet en daar hebben we het ook wel over. Dat kan jou ook overkomen, wees daar eerlijk over en kom naar ons toe, als er wat is zeg het, we kunnen je helpen. Dat is het enige dat je mee kan geven: dat je er open voor staat en we hebben het er duidelijk over. Laat geen foto's van jezelf bloot maken. Wees bewust van alles wat je op internet zet, want dat is echt verschrikkelijk tegenwoordig. Die buitenwereld is natuurlijk niet uit te sluiten, ze kijken elke ochtend jeugdjournaal en wij kijken in de avond ook het journaal, daar komen ook de problemen van de wereld in naar voren, en dat moeten ze ook zien.

(PO-RK): Ik ben wel selectief in wat mijn kind kijkt. Maar dat heb ik bij mijn oudste kinderen ook gedaan. Duidelijke grenzen in tv en social media, dat is niet de waarheid, want de waarheid die zit in onszelf en in je eigen omgeving. Laat je niet wijsmaken dat wat daar geprojecteerd is en zichtbaar is, dat dat de wereld is zoals hij is. Want dat is niet zo, dat willen we niet en we creëren de wereld waar wij zelf in geloven. Dat merk ik ook, dat andere ouders daar anders in zijn. Bij ons wordt in de ochtend geen tv gekeken. Als ik ga koken mag de tv even aan, dat is een uur per dag. Dan stoppen we.

(PO-RK): Soms ook wel de gevaren van social media, als je nu hoort over die sexting, ik snap niet dat jongeren dat doen, en ik vind het heel belangrijk om in contact te staan met mijn kinderen, maar dat baart me wel zorgen.

(VO-RK): Gisteravond had ik het ook met een psycholoog over de druk van deze tijd. Dat zie je bij haar ook. Die psycholoog zei dat die social media, die drukte van nu met constant dat ding in je hand en het 24 uur per dag impulsen binnenkrijgen, maken dat die kinderen niet meer tot rust komen. Naar haar toe maak ik me daar ook zorgen over, want zij is daar heel veel mee bezig. Die jongste legt hem gewoon weg en komt er twee uur later achter dat ze dat ding nog heeft. Zij kan dat wel en dat merk je ook, want zij is veel rustiger. Ze heeft ook een ander karakter. Bij mijn oudste maak ik me daar zorgen over. Zij legt de druk bij zichzelf zo hoog. Dat hou je niet vol. Er zijn er genoeg die op 30-jarige of 35-jarige leeftijd met een burn-out rondlopen. Dat zijn we niet van plan.

(VO-RK): Die hoge eisen die gesteld worden. En de vele prikkels die ze krijgen. Social media hebben daar natuurlijk een hele grote invloed op. Je hebt bijna een 24-uurs prikkel die ze krijgen want ze zitten werkelijk vastgeplakt aan dat mobieltje. Aan de andere kant, de keerzijde die ik wel zie is bijvoorbeeld wat ik net noemde, die youtube filmpjes om te kijken: hoe steekt iets in elkaar bijvoorbeeld. Maar dat vind ik soms erg lastig. Je kan bijna niks meer afsluiten of buitensluiten. En je ziet dus dat die kinderen daardoor heel veel geprikkeld worden.

(VO-PC): Een van mijn grootste problemen, en ik ben er in de ouderraad al twee keer over begonnen, dat vind ik dat we op dit moment door alle uitdagingen en verleidingen waar een scherm bij komt kijken, of smartphone, of tv, een disfunctionele generatie kweken. En dat wordt een verloren generatie.

Individualisering en prestatiedruk

(VO-RK): Zorgen heb ik al jaren over dat ze in een harde competitie in de maatschappij terechtkomen, die naar mijn idee harder en competitiever is dan waarin ik opgegroeid ben. Daar vat ik het mee samen.

(PO-RK): En die zelfstandigheid, je moet het zelf doen maar ik vind dat we daar heel ver in gaan, in de individualisering, je moet niet alles alleen hoeven en willen doen, maar juist, je hebt anderen nodig om compleet te kunnen zijn. Daar moet iedereen zijn verantwoordelijkheid in nemen en het ook krachtig vinden van elkaar dat we dingen niet kunnen.

(VO-RK): Ik heb ook wel zorgen over dingen die volwassenen in hun eigen leven hebben, zoals druk druk druk, duizend dingen tegelijk willen doen, steeds maar bezig met mobiele telefoon, internet, afspraken en geleefd worden. Dat zie je ook al de kinderwereld insluipen. Ik maak me er niet echt zorgen om, maar ik vind het jammer.

Met mijn oudste dochter was ik op een voorlichtingsdag in september of oktober waarin het hele studiekeuzetraject besproken wordt. Daar werd toen al ingehamerd dat je aan je portfolio moet werken. Wat is dat, een portfolio? Nou, je hebt in de vierde klas een maatschappelijke stage gedaan. Je kunt een certificaat van die stage aanvragen, voor zover je dat nog niet hebt. Dat zou niet in me opkomen. En als je naar een voorlichtingsdag gaat, dan kan je opschrijven wanneer dat was en welke studierichting je bezocht hebt. Ik denk: 'ach, mogen ze niet gewoon naar school gaan en voor mijn part wegdromen bij die studiekeuze en gewoon denken dat het leuk was in Amsterdam en denken aan wat ze gezien hebben daar.' Het moet allemaal in een portfolio en geregistreerd worden. Hou er toch mee op.

(PO-PC): Ik vind dat de samenleving erg opgejaagd is. Dat merk ik voor mijzelf al, ook op het werk. De hele dag ben je aan het moeten, en moeten, en moeten. En vooral voor onze dochter heb ik daar ook weleens zorgen om. Ze is gewoon een beetje traag met van alles en ze wil gewoon de dingen lekker op d'r gemakje doen. En dat kan eigenlijk niet in deze samenleving. Je kan de dingen niet op je gemakje doen, ook als dat de aard van het beestje is, dan kan dat eigenlijk niet. Dat is tenminste, ik spreek even voor mezelf, wat ik zelf wel zo ervaar. En hoe de samenleving dat zou kunnen veranderen, dat weet ik niet.

Normvervaging en afnemende sociale cohesie

(VO-RK): Dat de buitenwereld, de andere medemens, door verkeerde opvattingen of levenswijze mijn kinderen teleurstellen op momenten dat zij volledig in hun recht staan. Dus wij leren ze dingen die correct en beleefd zijn, die voeren ze uit en dan worden ze gestraft op hun keurigheid omdat de andere medemens niet de respons, reactie of handeling doet die wij als normaal mens zouden verwachten dat er komt. Waardoor ze bij ons terug komen en dat ik denk: dat is niet de respons die hoort te komen. Je hebt helemaal gelijk. En op dat moment moet je het zien op te lossen, want er moet toch een oplossing komen want er is een probleem geweest, en dan is die ander... En dat baart me zorgen. Want als ze ouder worden, daar moeten ze ook mee om gaan.

(VO-PC): Maar we zien ook in onze hele maatschappij: alles móét kunnen. En als we naar de seculiere partijen kijken die zeggen: elke individu moet kunnen doen wat hij wil, dus ook wat betreft religie. Uiteindelijk, want daarmee zeg je dus: de persoon bepaalt zelf wat hij doet, er is geen Heer, geen God en geen meester. En dat is natuurlijk wat heel sterk doorslaat, en dat is wel een zorg die je om je heen ziet van: hoe behoud ik mijn kind bij de normen en de waarden die je ze meegeeft.

(PO-PC): Ik vind de islam een prima geloof, maar ik vind dat daar wel veel vrouwenonderdrukking is. In het Midden-Oosten is dat veel en dat is in Nederland ook

in opkomst. Dat vind ik zorgelijk voor de positie van de vrouw, niet vanwege het geloof. Ik zou het wel moeilijk vinden als hun stem niet meer gehoord zou worden. Ook met streng christelijke geloven heb je bijvoorbeeld het gebruik dat vrouwen niet mogen stemmen in de kerk. Daar hou ik ook niet van. Dat is een stap terug. De vrouw en de man moeten gelijkwaardig opgaan.

(VO-PC): Nou, toevallig vandaag nog uitgebreid gesprek in een gezin gehad, en die vrouw werkt bij de politie, ik vind dat het voorbeeld dat onze generaties geven: graaien, meer meer meer, rupsje nooitgenoeg, een bankencrisis, een economische crisis, een milieucrisis, een doodengerd van een Trump die zegt allemaal onzin, ontwikkelingen wereldwijd natuurlijk, verrechtsing en Wilders, Marie Le Pen, de nuance is weg en hele grote vraagstukken. Waarom stemmen mensen Wilders, worden ze niet gehoord? Hoe kan dat wel? Hoe kom je daar mee verder? We kunnen er als volwassenen niet eens op een nette manier uitkomen hoe we met Zwarte Piet moeten omgaan. Het is echt zo onbeschaafd die discussie. De grote, zwijgzame, genuanceerde meerderheid houdt z'n mond, maar ja, zodra je die mond opentrekt word je ook kapotgemaakt. (...) Er is zoveel verdeeldheid in de wereld, en daar moeten mijn kinderen een weg in gaan zoeken. Dat is de samenvatting. Dat bevreest mij absoluut.

3.4 Conclusies

De door ons geïnterviewde ouders geven aan dat zij autonomie en sociaal gevoel bij hun kinderen stimuleren door een combinatie van articuleren en argumenteren, en voorbeeld geven en ruimte laten. Er is in dit verband sprake van een open en communicatieve opvoeding.

Aan de andere kant zien ouders ook dat ze de opvoeding van hun kinderen tot autonome en empathische personen zeker niet geheel in eigen hand hebben. Drie typen ontwikkelingen worden in dit verband regelmatig genoemd als bedreiging voor een goede ontwikkeling van het kind: internet en social media, individualisering en prestatiedruk, en normvervaging en afnemende sociale cohesie.

4 Ouders over de rol van de school

Ouders hechten veel waarde aan autonomie en sociaal gevoel bij hun kinderen. In hun opvoeding proberen ze dit te bereiken door een open en communicatieve houding. Tegelijk zijn ze zich bewust van de impact van externe invloeden, zowel op school als breder in de samenleving en de media. In dit hoofdstuk beschrijven we hoe ouders binnen dit kader de rol van de school zien, en hoe deze door hen wordt geëvalueerd.

4.1 Rol van de school bij autonomie

De rol van de school zoals ouders die zien bij de ontwikkeling van hun kinderen tot autonome personen, wordt hier beschreven aan de hand van de drie aspecten zichzelf zijn, zelfvertrouwen en zelfstandigheid

Autonomie: zichzelf zijn

De rol van de school bij om het kind zichzelf te laten zijn of worden, zien ouders generaliseerd door het kind de mogelijkheid te bieden zijn eigen talenten en passies te ontdekken, en meer algemeen door aandacht te hebben voor het kind. Dit komt overeen met hoe ouders hun eigen rol in de opvoeding zien met betrekking tot dit aspect van autonomie.

(PO-RK): Ontdek je talenten en creativiteit, dat vind ik heel belangrijk, maar ook, leren om je eigen mening te vormen, dat vind ik ook ontzettend belangrijk. Iets kleins waar ze hier mee beginnen, dat is niet je eigen mening maar wel leuk, in de kleuterklas al dat ze een vertelkist hebben, een soort van spreekbeurt. In de kleuterklas is het, ze gooien er een hoop knuffels in en dan vertellen ze een beetje wie welke knuffel is. C. in groep 3 ging het hebben over klussen, want papa is heel handig, dus ze had gereedschap en ze ging alles uitleggen, dan leren ze op die manier ook al over een bepaalde passie te praten.

(PO-RK): Expertise-middagen bijvoorbeeld, dat was ook heel leuk. Dat hebben we vorig jaar twee keer gedaan, er werden ouders, opa's en oma's burens, noem maar op, gevraagd om een soort workshop te geven voor de kinderen. Drie middagen, en dat kon van alles zijn. Iets waar je zelf goed in bent. Ik heb kookworkshops verzorgd, maar dan ook gelijk lessen over gezonde voeding daarbij. Het was mogelijk om te timmeren, te breien, te haken, fotografie, er was van alles mogelijk. Op die manier ontdekken: wat is er allemaal? Dat vind ik ook voor kinderen die op de middelbare school een bepaalde keuze moeten maken, voor een richting. Dan moeten ze een studie gaan kiezen, en ze hebben totaal geen idee.

(VO-PC): Wat ik denk dat de school gedaan heeft, is interesse in mensen, interesse in de leerlingen. Wat ik denk dat ze gedaan hebben is gewoon kijken van wie ben je, wat zit er in je. In plaats van... waar een andere school vanuit regelgeving, vanuit vaste kaders werken, vanuit strakke structuren waar je maar in hoort te passen. Daarom ben ik ook zo heel erg blij met de school. Ik denk dat deze school heel erg denkt vanuit de leerling. En vanuit wat drijft leerlingen? Als ze uit de bocht vliegen: waarom vliegen ze uit de bocht?

(VO-PC): Ja, wat ik ervaren heb is echt een grote mate van maatwerk, het kind zien. Ik vind het zo knap wat mentoren en... het kind zien en ook kansen geven, nou, ik heb natuurlijk een voorbeeld van een zoon die alle kansen kreeg. Maar ook vandaag krijgt mijn dochter een mailtje van de leraar wiskunde dat hij een meisje van VWO4 heeft die wat bijles nodig heeft, of zij daarvoor in is. Talenten zoeken, aanboren, uitdagen, weten welk vlees je in de kuip hebt in die klassen en ik heb een hele goede ervaring.

Rond dit opvoedingsdoel van zichzelf zijn en authenticiteit zien ouders ook dat scholen soms tekortschieten: er is te weinig aandacht van de docent voor het kind, de klassen zijn te groot of het lesrooster te dwingend.

(VO-PC): Ja, dat vind ik op zich wel belangrijk. Van: zie je, ken je het kind? Van: omschrijf ons kind nou eens, dat zou ik zo aan een leerkracht moeten kunnen vragen waar ze les van hebben. Sommigen die kunnen het zo opdreunen, anderen zeggen van: ja, mm... die blijven vaag, waar je alle kanten mee op kan.

(PO-RK): Dan moeten ze zich erop richten dat elk kind een eigen individu is met eigen krachten daarin, maar daar wordt op school niet naar gekeken. Je wordt in groepjes ingedeeld, ben je goed in rekenen of taal, dan zit je in een bepaalde groep. Alles moet in groepjes passen. Als je daarbuiten valt, wordt het lastig. Of je hebt extra hulp nodig en dan moet je naar de juffrouw bij de tafel komen zitten. Ik hou niet zo van hokjes. Er moet meer naar het individuele kind gekeken worden. Niet naar waar die volgens de richtlijnen zou moeten passen. Maar dat is lastig.

(PO-PC): Ik vond vorig jaar de groeps grootte van groep vier wel een beetje zorgelijk. Toen zaten er 31 kinderen in de klas. Toen had ik wel zorgen of ze wel echt gezien zou worden, dat heb ik toen ook wel uitgesproken en volgens mij is gewoon heel goed opgepakt. Die zorg is wel een beetje weg. De groep is ook iets kleiner inmiddels. Dit zijn eigenlijk allemaal dingen die volgens mij wel lopen, dus ik kan even niet zo goed bedenken...

(VO-PC): Scholen zijn vele maler groter geworden dan we ze vroeger hadden. Vroeger kende iedereen... En dan was het heel makkelijk: hoe is het met je vader, hoe is het met je moeder? Die grens zijn we natuurlijk overgegaan. We hebben op school duizenden leerlingen. Maar een mentor die zich daarin betrokken voelt bij die leerling, die kan het.

Autonomie: zelfvertrouwen

De rol van de school bij het opbouwen van zelfvertrouwen van het kind wordt door de ouders vooral gezien in termen van gelegenheid bieden om zelfvertrouwen op te doen, door te oefenen in een veilige omgeving. Daarnaast is het belangrijk om de leerlingen te bemoedigen, serieus te nemen en met respect te behandelen. Interessant is dat in vergelijking met de eigen opvoedingspraktijk, de utopische dimensie van hoopvol en optimistisch in het leven staan, in dit kader niet door de ouders wordt genoemd.

(PO-RK): Volgens mij zijn er ook niet zoveel spreekbeurten. Zelf presenteren mis ik ook wel. Ik ken andere scholen waar de kinderen vanaf groep 1 en 2 al bezig zijn met zichzelf presenteren en spreekbeurten houden. Die zie ik een stuk zelfverzekerder worden als ze bijvoorbeeld op de middelbare school ook moeten presenteren, omdat ze dat al gewend zijn. Die hebben dan ook geen spanning meer voor het voor de klas of een groep staan. Als je dat al van jongs af aan meekrijgt, dan heb je daar ook veel baat bij later in je werk als je presentaties moet geven.

(VO-PC): Maar het zelfvertrouwen bijvoorbeeld, dus leer je leerlingen ook dat ze zelfvertrouwen krijgen want ze zijn natuurlijk heel veel tijd van hun puberteit op school, en waar wordt een leerling onzeker van? Door dingen die je niet kan overzien. En dan is het juist belangrijk dat zo'n leerkracht de leerling helpt in het zelfvertrouwen krijgen, in het leerproces van: "joh, je kan het wel, maar daar moet je op letten". Dus het sturend vermogen in het opbouwen van zelfvertrouwen dat doe je thuis, maar daar is de school voor mij ook heel belangrijk in, het zelfvertrouwen ondersteunen. En dat is natuurlijk een hele belangrijke taak die je als school hebt: neem je leerling altijd serieus. Want je leerling die kan bepaalde dingen hebben, die kan bepaalde beperkingen hebben, maar welke beperking hij ook heeft: ga er serieus mee om. Want als je dat niet doet, dan neem je z'n zelfvertrouwen af. Dan kan het thuis prima gaan, maar op school gaat het niet goed. Want het kind mist dan dat kader waarbinnen die zich veilig voelt.

(PO-PC): In zelfvertrouwen, doorzettingsvermogen, verantwoordelijkheid denk ik wel dat school daar echt wel een rol in kan spelen. Die rol zie ik wel als minder groot of zo. Het is wel hoe het in de klas is en hoe ze met je kind omgaan, maar er zitten ook wel gewoon 25 kinderen in die klas, denk ik dan realistisch. Ze mogen de

kinderen niet afbranden als ze iets fout doen. In die zin, een compliment geven kunnen ze in de klas natuurlijk ook heel prima. Zicht hebben op wat jouw kind nodig heeft zou echt heel mooi zijn, maar is ook wel een beetje beperkt denk ik.

In de ogen van de ouders is het gebrek aan aandacht en waardering van de kant van sommige docenten niet bevorderlijk voor het zelfvertrouwen van hun kind. Maar ook bij andere ouders mist men soms optimisme en vertrouwen.

(VO-RK): Maar er was er ook een docente (...) dat als je iets niet snapt, dan bedoel ik de veilige omgeving die er dan niet is, dat ze dan zegt: je zit toch op 5 vwo? Nou ja, dan ben je uitgepraat, en op een gegeven moment, als je iets vraagt, een denigrerend lachje. Waardoor je als kind op een gegeven moment denkt: ik ga niks meer vragen. Maar het heeft wel consequenties voor je zelfvertrouwen en eigenwaarde. Dat je denkt: ben ik nou dom of niet? Dat heeft mijn dochter niet gedacht, maar ik bedoel maar...

(PO-RK): Wat de oudste weleens lastig vindt is dat hij soms al eens heeft aangegeven in de klas dat hij het zo druk vindt. Dan komt hij voor zichzelf op. Hij heeft het dan gezegd en dat vindt hij lastig. Maar vervolgens helpt het niet; het blijft druk. Dan heeft hij zoiets: 'moet ik het alweer zeggen?'

(VO-PC): Hier op school kom ik ook ouders tegen... die... ook weer opnieuw zekerheden zoeken. Die misschien net zo bang zijn voor wat hun kinderen in de wereld zal treffen. Dat is een tegentrend die aan het gebeuren is. Eén is: laat ze gaan, geef ze zelfvertrouwen. Laat ze het uitvinden, laat ze eventueel op hun bek gaan, maar weer opkrabbelen. En de ander is: nee, en dat zie ik ook in die jonge gezinnen gebeuren al, alles willen controleren. Ik bedoel tot en met de trend van geef ze liever een geplande keizersnee want dan hebben we het tenminste onder controle, in plaats van de natuur zijn werk laten doen.

Autonomie: zelfstandigheid

Zelfstandigheid van de kinderen dient volgens hun ouders op school te worden bevorderd door kinderen de ruimte te geven om te experimenteren en fouten te maken, door hen verantwoordelijkheid te geven en door zelfstandigheid en verantwoordelijkheid te articuleren en te accentueren.

(VO-PC): En wil je verantwoordelijke mensen en zelfstandige mensen, dan moet je ze speelruimte geven, dan moet je een oefenweide geven en dan mogen ze onderuitgaan en daar moet je ernaast staan om ze weer op te krikken en te zeggen, wat is er fout gegaan of wat ging er niet lekker, en hoe kunnen we het beter doen?

(VO-RK): De school is een veilige omgeving waar je ook je hoofd mag stoten en ook kan stoten. Als je een toets maakt en je haalt een vijf, dan heb je een onvoldoende. Dan heb je het dus niet goed gedaan. Dat geldt ook voor je persoonlijke ontwikkeling. Daar kan je ook je hoofd stoten. Je kunt er misschien geen cijfer op plakken, maar je mag best een aantal keer een onvoldoende halen om daarna beter uit de strijd te komen.

(VO-PC): Nee, maar, dat je dus, dat zelfvertrouwen tussen de oren, want je moet je eigen weg gaan bepalen, daar komt het op aan. En dat is het nog altijd. Dat heb ik toen opgepikt van die man en ik dacht: 'hij heeft hartstikke gelijk' en ja, dat leidt in de opvoeding vaak tot vragen van: wat vind je zelf? Maar dat verwacht ik ook van school, dat zij dat vragen aan de kinderen.

De zorgen van ouders over zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van hun kinderen op school komen voort uit het gebrek aan ruimte die de school soms aan de kinderen geeft om zelfstandig te handelen, of uit het feit dat de school deze zelfstandigheid uiteindelijk niet beloont.

(VO-PC): Dus wat ik zie op een basisschool is dat kinderen in groep acht heel veel zelfstandigheid hebben en verantwoordelijkheid. En vervolgens op een middelbare school opeens 50 minuten in een hok zitten, en moeten, nu zeg ik het heel zwart-wit, aanhoren wat de leerkracht daar te vertellen heeft. En soms zonder wat te mogen zeggen weer gaan. En dat vind ik echt heel erg. Dan breek je iets af wat eigenlijk een doorgaande lijn moet zijn. Ik denk dat degenen die ik gesproken heb, geen flauw idee hebben hoe zelfstandig ze in groep acht opereren (...). En dat zie je dan drie jaar gebeuren en opeens in dat vierde leerjaar, zeggen ze: nee, ze moeten zelfstandig zijn, want ze moeten zo ook naar een universiteit, en dan doen ze helemaal niets meer.

(VO-RK): Toevallig zijn ze bezig op school met professionele cultuur en de hele rap-taplan, en daar hebben we dus gezegd dat het eigenlijk zo zou moeten zijn dat als jouw kind iets voelt of iets wil rechtzetten in een klas, dan moet de veiligheid zo zijn dat het ook kan en dat hij dus niet het gevoel heeft dat ie erop afgerekend wordt, want dat is eigenlijk geen professionele cultuur. Het zou dus eigenlijk overal zo moeten zijn dat de sfeer of het pedagogisch klimaat zo is dat je je veilig voelt in de groep. Dat je weet dat wat je zegt gewaardeerd wordt en dat je dus de dingen kan zeggen die je wilt zeggen, en dat er ook serieus mee wordt omgegaan en dat je er niet op afgerekend wordt. En zo zou ook zo moeten zijn.

(VO-PC): Er is wel iets op school, als er iets in de leerlingenraad wordt aangegeven, dan zegt mijn middelste van, dan gebeurt er toch niks mee. Dan denk ik, van ja,

dan blokkeert het dus om in het vervolg er iets van te zeggen. Dat meldt ze mij. Of het zo is, weet ik niet. Als het zo is, dan denk ik van, als er niks mee gedaan kan worden, meldt waarom er niks mee gedaan wordt. Je belemmert de kinderen daar dus wel in het geven van hun mening, ideeën, en je kunt er lang niet altijd iets mee doen, dat snap ik. Of laat ze zelf inzien waarom het niet kan, dat je wel... het gevoel geeft dat ze serieus worden genomen en gehoord zijn. En dat is iets dat altijd belangrijk is, dat een kind, of een mens, gehoord wordt.

(VO-RK): Voor vol aangezien worden zou dus niet zo zijn als iemand zich onrechtvaardig behandeld voelt bij een proefwerk en er helemaal niet naar geluisterd wordt. Zo van: 'je hebt een zes. Klaar, punt uit. Het is niet anders.' Zo doet de school niet.

4.2 Rol van de school bij sociaal gevoel

Naast autonomie is sociaal gevoel van kinderen een tweede belangrijk opvoedingsdoel van ouders, en de vraag is hoe zij in dit opzicht de rol van de school waarderen. Verderom wordt hiertoe een onderscheid gemaakt tussen de twee aspecten van sociaal gevoel, namelijk sociale omgang met andere kinderen of leerlingen, en het openstaan naar de wereld.

Sociaal gevoel: goede omgang met andere kinderen

Bij de bevordering van goede sociale omgang op school benadrukken ouders diverse aspecten: onderlinge samenwerking tussen leerlingen, breder ook de sociale omgang in en om de school, en het voorbeeld geven van empathie en aandacht voor elkaar. Ook hier is het opvallend dat een expliciete articulatie van de waarde van goede onderlinge sociale omgang binnen een overkoepelend perspectief niet door de ouders wordt vermeld als gewenste bijdrage van de school.

(VO-RK): Ik denk aan dat profielwerkstuk... Kinderen kiezen elkaar, dus de school is daar niet leidend in. Voor zo'n groot onderwerp is dat ook wel goed. Voor kleine onderwerpen zou de school wel... Vaak wordt er wel gevraagd bij zo'n verslagje of er goed is samengewerkt. Alle kinderen zeggen sociaal wenselijk dat ze goed hebben samengewerkt en respect hebben voor elkaar. Maar je zou eigenlijk moeten doorvragen naar hoe het nou echt ging, waar je echt tegen aan liep en hoe er ook van geleerd kan worden. Waarom lopen processen nou op deze manier, waarom doet de een meer dan de ander, waarom doet de een het een en de ander het ander? Daar kan de rol van de school wel beter.

(VO-RK): Ze hebben er veel vertrouwen in dat de kinderen eerlijk zijn over hoe het samenwerken en het sociale vlak is gegaan. Terwijl het juist lastig is om de waarheid te spreken als het gaat om samenwerken, want je bent bijvoorbeeld bang dat je de ander afvalt of jezelf negatief naar voren laat komen. In ieder geval kunnen ze leren om een conflict op tafel bespreekbaar te durven maken. Ik denk dat de school daar een rol in kan spelen, omdat die een anoniemere rol heeft. Ze kunnen een rol spelen niet alleen in pestgebied – want op pestgebied gaat het prima hier – maar ook in hoe de samenwerking gaat. Ze kunnen bijvoorbeeld mensen laten samenwerken waarvan ze weten dat die elkaar minder liggen. Zoek de confrontatie maar op en kijk wat er gebeurt. Daar leer je jezelf goed door kennen en als je een goed beeld bij jezelf hebt, dan weet je dat ook beter te vertalen naar de ander. Samenwerken is per definitie jouw rol in die samenwerking. Dat is moeilijk. Ik denk dat dat voor veel mensen moeilijk is.

(PO-PC): Hoewel in groepen meer in school naar boven komt. Thuis kun je niet goed leren van, hoe ben je verdraagzaam en hoe accepteer je elkaar en hoe deel je makkelijk. In een gezin gaat het wel een beetje, maar op school, meer dan de vorige wolk heeft school hier misschien wel iets meer een taak. Omdat die situaties er gewoon de hele dag zijn. Dat je bijvoorbeeld moet samenwerken met iemand die je niet makkelijk vindt, of dat je moet samenwerken terwijl dat misschien niet zo in je aard zit, dat de meester of juf dan toch probeert om dat voor elkaar te krijgen, of daar tips voor doet. Dat zie je dan thuis wat minder goed, en thuis hoor je ook alleen het verhaal maar van je kind, van één kant. Dus dat is ook wel iets waar school een actieve rol in heeft.

(VO-PC): Niet aanleren, maar wel ondersteunen en voorleven, en in de gaten houden, monitoren, constant, altijd blijven kijken, hoe is hier het sociale gebeuren, en is dit kind nu altijd alleen. Oeh, nu heb ik al drie keer gezien dat hij al 3 keer niet in een groepje geplaatst... dat wel, daar moet je wel bij zijn, en in gesprek gaan met de klas. Dat wel.

(VO-RK): We hebben een keer een tienminutengesprek gehad met een mentor. Hij zei toen we binnenkwamen: 'ik begrijp niet wat u komt doen gezien de cijferlijst'. Uiteindelijk hadden we een geweldig gesprek. Hij keek naar de dochter. Hij zei: 'over de cijfers hoeven we het niet te hebben. Als ik haar in de klas zie, dan zie ik haar zich zo sociaal begeven. Ze neemt het op voor anderen.' Die bracht dat hele plaatje dat je eigenlijk wenst in die tien minuten – terwijl je weinig contact hebt met de docenten – zo helder over dat ik het gevoel had dat ik mijn eigen dochter zelf in de klas zag zitten en zag hoe ze zich gedraagt. In tien minuten tijd.

(PO-PC): Volgens mij was dat een soort SOFA-training. Volgens mij heette het 'Ik kijk'. Het is een soort 'Rots & Water' gecombineerd met sociale vaardigheden. Die hebben ze hier intern gedaan met de hele klas. Ze heeft zelf ook 'Rots & Water' gedaan. Ze heeft ook een sociale vaardigheidstraining gedaan.

(VO-PC): Op school zie je dat meer in dat delen, maar ook in dat behulpzaam zijn, het stimuleren. Er wordt natuurlijk al veel aan gedaan, dus aan het begin van het jaar afspraken met elkaar maken, pest-protocollen, dat is iets wat al gebeurt. Betrokkenheid op elkaar, dat is een ding wat deze school ook al doet en waar de een meer aan doet dan de ander, maar dat is een heel belangrijk instrument voor de school. Een mentor die ook van zo'n klas een groep maakt, die ernaar kijken van: hoe belangrijk ben jij? En dan krijg je dus ook het corrigerend vermogen binnen de groep van: joh, dat doen we niet. Dat is heel belangrijk, dat doe je thuis, op school maar ook in de groep waar je mee naar school fietst. Behulpzaam zijn als de één een leuke band krijgt, dan help je even. De ander recht doen: heel belangrijk.

(VO-PC): En meeleven, dat is voor een school... Een leerling komt op een school, een leerling kan ziek zijn maar hij kan natuurlijk ook zorgen hebben thuis. En de school hoeft de zorgen van thuis niet volledig mee te dragen maar een leerling straalt wel uit wat er vaak thuis is. Dus als er ziekte is, vraag het gewoon eens aan de leerling en dan hoef je niet te bellen maar gewoon het meeleven en de betrokkenheid.

(VO-RK): Ik denk dat de school dit kan bewerkstelligen door zelf het goede voorbeeld te geven. Er is een keer een zelfmoordgeval geweest van een van de ouders van een kind. Wat ik gehoord heb in de ouderraad is dat de school daar een heel goede rol in heeft gespeeld. Er waren gesprekken met leerlingen uit de klas van dat kind. De school leeft zelf mee met kinderen bij wie iets is. Goed voorbeeld doet volgen. Op die manier zou het kunnen dat leerlingen ook denken dat mensen problemen kunnen hebben en dat ze zien dat als een klasgenoot iets heeft en de school daar zo op reageert...

Zorgen bij sociale omgang betreffen vooral het pesten op school. Ouders twijfelen of daar voldoende tegen wordt gedaan. Een ander punt is de bevordering van samenwerking. *Freerider*-gedrag wordt volgens ouders soms te gemakkelijk geduld. Leerlingen kunnen dit zelf vaak moeilijk oplossen, en hebben behoefte aan inbreng of interventie van de docent.

(PO-RK): En dat vind ik ook, als je het hebt over de school en leerkrachten, ik hoor heel vaak dat ze het te druk hebben, te vol zitten, geen ruimte hebben, ze richten zich puur op de lessen die ze moeten geven. Ik vind ook dat ze te kort, in de pauzes, waar juist de dingen gebeuren, waar je in kunt begeleiden, en waar kinderen ook begeleiding nodig hebben, hoe ga je met elkaar om. Maar dan moeten ze pauze houden, en loopt er een iemand op het plein, terwijl ik denk, daar zit het ultieme leermoment om kinderen te ondersteunen in hoe je met elkaar omgaat. Begeleidt ze: hoe lossen we dit samen op? Er moet een leerkracht met de neus bovenop zitten.

(VO-RK): Ze doen er niets mee. Ze nemen het niet mee in hun systeem. Terwijl de omgang van mensen met elkaar en leerlingen met elkaar totaal anders is dan bij ons vroeger. Daar kan je wel wat mee doen als school. Vroeger was het klassikale heel strikt, maar dat was bij ons al iets minder. Het is nu anders, want je had natuurlijk geen social media. Je belde een vriendje eerst op als je ermee wilde afspreken. Je dacht er eerst over na. Nu tik je dat gewoon in, en je ziet wel wie meedoet. Het is een heel andere interactie, een andere dynamiek.

(PO-RK): Ik hoor links en rechts heel veel over pestgedrag. Ik vind dat lastig hoe daarmee omgegaan wordt, ik heb niet het idee dat daar structureel, er is een pest-protocol, dus men kan zeggen, we hebben ons aan het protocol gehouden, maar ik denk dat daar structureel wel winst te behalen is voor de school. De manier waarop daarmee om wordt gegaan is veel te lauw, ik denk dat dit echt beter kan. Er moet meer op gedaan worden, er blijft te veel hangen. Er wordt veel gepest, naar mijn idee. Ik weet niet hoe dit in de lage klassen zit, maar in de hoge klassen denk ik weleens, jeetje. En als ik hoor wat er uitgespookt wordt en hoe de leraar erop reageert, dan denk ik, dit kan niet. Ik weet niet of de ouders daarbij betrokken moeten worden. Ik vraag me af, als jij een kind hebt dat op school gepest wordt. Ik vraag me af of ouders daar direct over benaderd worden om het erover te hebben. Ik denk dat dit wel goed zou zijn.

(VO-RK): Maar ik weet ook wel dat er een project gestart wordt als er gepest wordt hier op school en dat gezien wordt. Daar hebben ze hier een goede methode voor. Dus dat wordt ook zeker gedaan. Wat ik sterk vind is dat de klas verantwoordelijk is om het weer op de rit te zetten volgens dat project, als iemand zich niet prettig voelt in de klas. De een en de ander worden niet tegenover elkaar gezet om het op te lossen, maar je lost het met elkaar op. Er worden sterke mensen tussenuit gehaald om de neuzen de goede kant op te zetten. Er wordt veel gepraat met de mensen over wie het gaat.

(PO-PC): Waar ik me zorgen om maak hier op school zijn de pest-situaties in de klas, die zeker vorig jaar er waren. En niet zozeer naar mijn dochter toe, maar die werd er wel heel onzeker van. Terwijl ze echt heel erg slank is, ging ze met d'r buik ingetrokken staan, want 'ik ben toch niet te dik?' en steeds ook thuis vragen. En dat ik dacht: dat kind ontwikkelt hier een soort van fobie terwijl het draaide niet eens om haar. Maar ze ziet dat gebeuren en ze denkt: oké, morgen ben ik de Sjaak.

(VO-PC): Wat ik daarnaast in z'n algemeenheid heel belangrijk vind, is dat in de scholen, zeker in de christelijke scholen er absoluut veel meer aandacht moet komen voor het pesten. Het pesten op de scholen... Men miskent de invloed die het heeft. Onze zoon is echt gepest, we hebben dus zelf besloten: hij gaat naar een klas toe waarin er absoluut niemand meer zit van zijn klas- of dorpsgenoten. Hij gaat gewoon alleen in een klas en voor de rest niemand erbij. En dan krijgt hij ook weer de kans om nieuwe vrienden te maken, oftewel: om vrienden te maken en iets nieuws op te bouwen. Dat heeft ook echt heel goed gewerkt. We zijn daar heel blij mee.

(VO-PC): En het pesten gaat nog steeds door. Alleen het wordt niet gezien als pesten. Maar het kind wordt er zo onzeker van en verliest dus, ze is dus getest en dan

wordt er onderzocht: wat is de reden dat ze zo weinig concentratie heeft. De reden dat ze zo weinig concentratie heeft is haar achterdocht tegen de rest van de klas. De school is niet meer de veilige wereld, en dat klopt niet. En ook de leerkrachten moeten gewoon veel meer geschoold worden op het onderkennen van signalen. Want het gaat gewoon door.

(VO-PC): Ik denk op zich dat de school dat wel probeert door het samenwerken te stimuleren, maar dat gaat ook niet altijd even goed. Tenminste van wat ik van mijn kinderen begrijp. Dan moeten ze in een groepje werken en dan weten ze van tevoren al dat bepaalde kinderen gewoon niks doen. En die komen er ook mee weg. Hoe kan dat?

Sociaal gevoel: openheid naar andere mensen en culturen

Wat betreft het openstaan naar andere mensen en culturen menen ouders dat de rol van de school vooral ligt in het aanbieden van verschillende perspectieven en ervaringen. Dit ligt in lijn met hun eigen opvoedingspraktijk, waarin zij een open gesprek met hun kinderen zeggen te voeren over zaken die in de wereld gebeuren. Sommige ouders op meer orthodoxe scholen geven aan dat zij enigszins gereserveerd staan tegenover structurele aandacht voor andere religies op school.

(VO-RK): N. heeft dit afgelopen jaar maatschappijleer gehad. Nee: KGL was dat, maar die leerkrachten zijn vaak ook van maatschappijleer, KGL, social studies. En hij wil heel erg met iedereen meedenken en is sociaal betrokken, heeft groot rechtvaardigheidsgevoel. Ze zijn naar een klooster geweest een weekend, maar hij is helemaal niet gelovig want hij is een sciëntist, dan ben je niet gelovig, maar wel naar dat klooster geweest. En mee bidden, en mee doen met alles en dat vindt-ie super. En ook het leren over alle soorten geloven. Ze moesten ook een kerkdienst uitzoeken waar ze naartoe gingen en dan een verslag erover maken. En ook weer openstaan voor andere culturen, gewoontes. Deze docent heeft kunnen bereiken dat zij open staan voor een hele hoop verschillende zaken. En dat vond ik wel leuk om te zien.

(VO-RK): In hoeverre heeft school erin bijgedragen? Zeer zeker, denk ik. De school heeft aandacht voor andere culturen en gewoontes. Er is hier een film vertoond van een oud-leerling hier die als journalist een stukje Arabische wereld liet zien van binnenuit. Er wordt dan anders tegen bepaalde zaken aangekeken. De school stond daar voor open. Niet om het op een bepaalde manier te brengen, zoals het zou moeten zijn. Er was juist ruimte om zelf te ervaren en je eigen beeld te bepalen.

(VO-PC): Laat zien, leer ze dat ze ook samen kunnen werken, samen moeten werken met de rest in hun omgeving. Wees behulpzaam, ook buiten de school. De school doet daar naar mijn mening niet echt heel veel aan. Ze zouden best wel wat meer,

want ze brengen toch heel veel uren daar door, en dat is misschien een stap te ver, maar je kan als school ook bepaalde projecten met een andere school doen die een hele andere achtergrond heeft, maar probeer het eens. Want daardoor leer je samen te werken en met elkaar samen ook in onze samenleving te staan. Met behoud van je eigen waarden en normen. Maar leer ze ook dat er ook andere mensen in deze wereld zijn waarmee je ook kan samenwerken.

(VO-PC): Verdraagzaam hoort daarbij. Ik leef met 17 miljoen Nederlanders op een klein oppervlakte, met verschillende tradities en culturen. Open, is ook open en nieuwsgierig, andere mensen culturen en gewoontes. Andere milieus. De reden dan we ze niet op een montessori hebben gedaan, maar gewoon op een basisschool, dan kom je tenminste alles tegen. Nou ja, dat.

(VO-PC): Dus als je zegt: moet een school mijn kind daarin vormen, dan zeg ik aan de ene kant: ja, natuurlijk. Maar wel in de mogelijkheid om voor- en nadelen te zien. En niet een blauwdruk neerleggen: zo mag je omgaan met andere culturen. Dus het open staan voor, is dan ook echt open staan voor. Wat zijn de beweegredenen dat iemand op de Veluwe heel zwart-wit met de hoed en alles zit en waarom je in Afrika in een kerkdienst in een rij dansend door de kerk heen gaat. Dan sta je open voor andere culturen denk ik, en niet het vingertje van: dat mag niet en dat kan niet. Ja, dat. En aan de andere kant verwacht je wel weer iets dat ze meegeven, dus ik denk dat dat een hele moeilijke afweging wordt. Dus ik verwacht wel dat ze een bepaalde grondhouding geven van: waar baseer je nou op als je zelf ergens heen gaat, of dat past bij die verbondenheid die jij voelt. Waar test of toets je het aan, en wat zijn daar waarden voor?

(PO-PC): Je kiest aan de ene kant voor bijzonder onderwijs op deze school. Het is dus logisch dat je dat bij jezelf zoekt en dat je dat met elkaar doet. Dit vind ik wel moeilijk. Er zit hier een dilemma. Aan de ene kant zeg ik ja, en aan de andere kant nee, omdat je niet voor niets voor dit type onderwijs kiest. Dat geldt voor alles, maar ik vind wel dat als je er... Ik zit te twijfelen: wil je dat er aandacht aan wordt gegeven of is dat inderdaad een taak voor thuis? Dat weet ik niet. Ik denk toch wel dat het goed is, vice versa, dat je toch wel openstaat voor anderen. Ik weet het niet. Het is een dilemma. Aan de ene kant zeg ik ja, laat eens een imam komen en eens wat vertellen – ik heb het over geloofs niveau – of een atheïst, of iemand met een andere cultuur of achtergrond. Dat kan je ook weer verdraagzamer maken. Ik vind niet dat ze het in de leerstof hoeven te verwerken. Uiteindelijk weet ik niet of het de taak van school is of dat soort dingen bij te brengen.

Het openstaan naar de diversiteit in de wereld gebeurt volgens de ouders soms te beperkt. Dat heeft te maken met de nadruk op kwalificatie, maar soms ook in de samenstelling van de leerlingenpopulatie. Kinderen leven thuis, in de vrije tijd en op school vaak al in een ‘bubbel’.

(PO-RK): Ik merk dat het vooral om onderwijs draait. Spelling is bijvoorbeeld heel belangrijk. Nou is spelling ook wel belangrijk, maar als het een tegenhanger heeft in filosofie of zoiets, dan kan je het mooi in verband zetten met elkaar. Maar ik merk ook dat CITO-scores heel belangrijk zijn en dat het eigenlijk alleen daarom gaat. Terwijl ik denk dat er wel meer vakken zijn die ook belangrijk zijn. Ik zeg altijd het volgende – en daar haal ik me vaak veel reacties mee op de hals: taal en rekenen zijn gereedschappen, hulpwetenschappen. Het is het echte leven niet. De moeder van alle wetenschappen is bijvoorbeeld filosofie. Een kind is van nature nieuwsgierig. Die leert voortdurend. Ik heb soms weleens het idee – en zeker bij dit soort kinderen – dat je dat heel erg lam legt of onderuithaalt als je zo focust op taal en rekenen en dat het er goed in moet zitten, zoals gebeurt in dat traditionele onderwijs. Dat neem ik de school niet kwalijk, want dat is de systematiek.

(PO-RK): Dat zie je ook om je heen gebeuren, we hebben hier een aantal kinderen, vluchtelingen, kinderen met allochtone ouders die slecht Nederlands spreken. Ze zijn welkom, en ik voel ook dat dat de bedoeling is, maar de manier waarop er mee omgegaan wordt, en hoe die mensen zich voelen en het niet daadwerkelijk betrekken van die mensen of zoeken naar hoe, omdat we het allemaal al zo druk hebben met onze primaire taken, vind ik dat daar echt planken misgeslagen worden. En dat slaat ook over op onze kinderen, want zij zien hoe daar mee omgegaan wordt. Ik vind, als je ziet dat iemand hulp nodig heeft, mensen vragen geen hulp want je wil niet afhankelijk zijn van anderen, maar samen moeten we dat signaleren en iemand vanuit zijn kracht betrekken en daarmee bieden we ook hulp aan. Maar er is geen tijd en ruimte. Het is ook heel legitiem om dat te zeggen en te doen, maar als je kijkt naar de daadwerkelijke missie en visie die in de schoolgids staat, die we met z'n allen uit willen dragen, waarom beginnen we niet met ons eigen gedrag en kijken we, wat kan ik doen om te betrekken. En dan wordt er gezegd: nee we hebben het te druk. Ik probeer daar oom mee te spelen en het goede voorbeeld te geven, maar soms word ik daar ook heel moe van. Dan trek ik aan dode paarden.

(PO-RK): Ze kijken wel programma's maar bespreken het niet na. Onze dochter komt weleens thuis met een verhaal. Toen heb ik wel even met de juf besproken, weet je wat de kinderen gezien hebben? Nee, ze was even thee halen. Heb je dan achteraf gevraagd of er dingen zijn? Mijn dochter zei dat een kind het moeilijk had met iets anders en ze sluit daar dan bij aan. Ondertussen ontwikkelt zij iets waar ze mee thuiskomt, en toen heb ik ook tegen de juf gezegd, wil je als je dat soort dingen

laat zien, niet zelf weg gaan. Ik wil dat jij ziet wat die kinderen gezien hebben, want die moet ze daarin begeleiden. Je moet ook even het hele verhaal uitleggen. Een kind hoort alleen giftig water, en de hele context is weg. Het relativiseringsvermogen of hoe het daadwerkelijk zit. Natuurlijk heb ik daar verantwoordelijkheid in en heb ik dat ook opgepakt, maar voor hetzelfde geldt heb je een kind wat daar niet over praat en wat daar weken mee in zijn hoofd loopt.

(VO-RK): Dat ligt misschien ook wel aan ons als ouders. En zeker in dit soort witte omgevingen. Het zijn allemaal meisjes met vlechtjes. Ze zijn allemaal hetzelfde. Op het hockeyveld is het helemaal erg. Ze gaan van dezelfde soort omgeving naar dezelfde soort omgevingen toe. Dat was in onze tijd ook zo. Maar ik denk dat de school daar wel een veel prominentere rol in kan hebben. Ze kunnen de buitenwereld wel wat meer binnenlaten.

4.3 Rol van de school bij de zorgen van ouders

De zorgen van ouders betreffen zoals in het vorige hoofdstuk beschreven drie ontwikkelingen, namelijk de alomtegenwoordigheid van internet en *social media*, het individualistischer en competitiever worden van de samenleving, en normvervaging en afnemende sociale cohesie.

Ouders constateren dat deze ontwikkelingen ook doorwerken in het onderwijs, in de dagelijkse gang van zaken op scholen. Van scholen wordt verwacht dat zij in dit opzicht een veilige en zorgzame omgeving voor de leerlingen creëren en bewaken. Tevens wordt van de scholen verwacht dat zij de geschetste ontwikkelingen met de kinderen bespreken en hen weerbaar maken.

Social media en internet

Het bereik van social media en internet stopt niet bij de schoolpoort, en ouders uiten hierover hun zorgen. Zij menen ook dat de scholen ten aanzien van het gebruik van social media en internet een educatieve rol hebben.

(VO-PC): School heeft de wifl aangezet. Dat heeft de onderlinge verbale communicatie tussen leerlingen en tussen leerling en docenten, vrijwel om zeep geholpen. Het is hier erg rustig in school. Het schiet volledig voorbij aan z'n doel. En het heeft tot gevolg, en ik ben wat snel in m'n conclusies dat weet ik, dat over de gehele linie de resultaten van de leerlingen in deze school naar beneden gaan.

(PO-RK): Ik hoor regelmatig dat er iemand de klas uitloopt en dat tijdens de pauzertijd kinderen alleen zitten en dat er dan dingen gedaan worden. Vorig jaar was er een issue, werd er met de webcam van de laptops een opname gemaakt van kinderen in de klas en die zijn op een of ander gebeuren terecht gekomen. Dan denk ik: dat moet helemaal niet kunnen. Punt 1, er zouden sowieso geen opnames met die camera gemaakt moeten kunnen worden. Die had afgeschermd moeten worden. Dat kinderen weten hoe ze op sekssites kunnen komen en hoe ze daar filmpjes op kunnen zetten, en dan wordt er gezegd: foei. Maar er wordt niet nagedacht: waarom weet dat kind waar het moet zijn, en wordt daar niet iets mee gedaan? Het wordt niet open besproken. Ik heb daar wel op aangedrongen maar ik was daar blijkbaar heel lastig in. Dat werkte zo niet, en het was eigenlijk afgehandeld.

(PO-RK): Ik vind het wel belangrijk, wat dat betreft, dat de leerlingen, dat er klas-sengesprekken komen over bijvoorbeeld internet. Van is dit wel verstandig, wat kan er gebeuren en wat zijn de gevaren van internet? Ik denk dat de school daar wel een rol in heeft, dan praten ze met leeftijdsgenoten erover en dat is toch anders dan

dat je er met een ouder over praat. En in groep 1-2 is dat natuurlijk, maar als ze later, dan weten klasgenoten van, dat is gedrag dat je eigenlijk niet doet. Dat zijn normen en waarden, als iemand een foto van een ontbloot lijf heeft, dan ga je dat niet op internet zetten. Ik denk dat het toch anders is als er in de klas over gesproken wordt.

(VO-RK): Dat is precies wat ik bedoel. Ze krijgen die informatie dus wel, maar het bespreken gebeurt wellicht door een beperkte groep. Ik denk dat je dat als school kunt oppakken en daar thematisch iets mee zou kunnen doen. Ik vind de school naast dat ze primair het onderwijs geven ook secundair daarin wel richtingbepalend mag zijn.

(PO-RK): Ja, er zijn ook af en toe van die thema-avonden en dan wordt er zo'n onderwerp besproken en dat was vorig jaar inderdaad een keer ook over de gevaren van social media. Ik vind dat als ouder zijnde dat het heel belangrijk is om je betrokkenheid te laten zien en erover mee te praten en dat je ook weet, hoe wordt er op school aandacht aan gegeven, hoe kunnen we daar thuis op aanhaken? Dat zijn van die kansen, die moet je niet mislopen.

Individualisering en prestatiedruk

Deze ontwikkeling in de samenleving zien ouders ook terug op school, en zij betreuren dit. Er is in hun ogen een hoge prestatiedruk, mede als gevolg van de vele toetsmomenten. De balans met vrije tijd of tijd die kinderen vrij kunnen invullen zonder benauwende bescherming is een beetje zoek.

(VO-RK): Als je kijkt naar de school en naar de leerprestaties, dan heb ik het idee dat de prestatiedruk veel hoger ligt dan in mijn tijd. Als ik naar dat eindexamen van nu kijk, dan hebben ze drie schoolonderzoeken, SE-weken, centraal schriftelijk, maar tussendoor hebben ze ook nog profielwerkstuk, PO-werkstuk voor biologie, M&O-werkstuk, tussentijdse toetsen... Ik vind dat onzin. Werk nou naar die momenten, maar geef het tussendoor wat rust. Toets eventueel om te monitoren hoe het gaat, maar niet continu druk op die punten. Het liedje begint in klas vier al, ook al wegen die cijfers dan nog niet zo zwaar. Die kinderen zien dat als een druk, want die cijfers tellen voor volgend jaar mee. Die kinderen kunnen de mate waarin dat meetelt nog niet goed relativeren. Die voelen meteen al die druk. Dat gaat twee jaar door. Dat vind ik te lang (...). Ze laten het ene vak liggen om het op een later moment te kunnen doen. Ze zijn continu met die school bezig.

(VO-RK): Terwijl, dat merk je wel, dat is eigenlijk niet aan bod gekomen, het stukje van de verhouding school en vrije tijd. Ik merkte weleens dat dat in het geding kwam. Zoveel huiswerk en niet uitgesmeerd, dan kon ze gewoon niet meer sporten.

Dan denk ik, kom op. Ik vind dat gewoon heel belangrijk. Ik vind dat de balans tussen school en een stuk vrije tijd en het zelf kunnen invullen van je vrije tijd, heel belangrijk. Soms zijn het periodes dan is het prima, maar er zijn ook periodes dat ik denk...

(PO-PC): Ja. Het moeten. Ik vind ook discipline en doorzettingsvermogen... Het moeten presteren, het moeten presteren op school, het moeten halen van een gemiddelde Citoscore: die druk zie je overal terug. Ik doe er zelf ook aan mee. Ik vind het soms moeilijk om terug te gaan. Ik laat me ook opjagen, ik loop ook gestrest rond thuis, ik zeg ook weleens dat het niet gaat zoals ik wil en ik sta ook te drommen als er drie in de rij staan bij de kassa: dat vind ik eigenlijk een irritante eigenschap. De prestatiedruk ligt bij kinderen ook hoog, voor mijn gevoel hoger dan vroeger. Dat vind ik ook jammer. Kinderen kunnen zich ook bijna niet ontwikkelen vind ik. Ze mogen ook niet veel. Vroeger mochten we wat meer. We werden wat meer vrijgelaten en het was minder beschermend.

Normvervaging en afnemende sociale cohesie

Ouders menen dat ten aanzien van normvervaging en afnemende sociale cohesie de scholen een duidelijke rol hebben. Normen en waarden, tolerantie en verbondenheid zijn belangrijke waarden. Sommige ouders, met name op de protestantse scholen, zien in dit opzicht een zekere relatie met de identiteit van de school en godsdienstles, al is een goede vertaalslag naar de praktijk van alle dag wel belangrijk.

(VO-RK): Ik weet niet of de school daar echt mee bezig is. Ze willen dat sociale wel terug hebben. Dat merk je hier ook wel. Ze proberen toch bepaald behaviour te vormen. Dat is iets nieuws. Maar je ziet dat het moeilijk in de school beklijft. Er zit toch een bepaalde cultuur in deze stenen door de jaren heen. Om dat te veranderen is wel lastig. Wie veranderen het namelijk? Dat doe je met elkaar, ook met de docenten. Dan moet je ook het korps mee moeten nemen. En ook de ouders moeten daar een rol hebben, maar die staan wat verder weg. De ouderraad speelt mee, maar de afstand is meer dan op de lagere school. Het is moeilijk om dat te verwezenlijken. Veel mensen zullen daar ook een eigen mening over hebben.

(PO-RK): Ik vind ook dat het niet alleen over de katholieke kerk moet gaan want ze moeten zelf ontdekken wat ze geloven, wat ze vinden en waar ze misschien aanhang van worden en misschien niet, misschien blijven ze wel atheïst, ook prima. Ik vind het wel belangrijk dat het gedachtegoed, de normen en waarden, heb elkaar lief, zorg goed voor elkaar, dat soort dingen, dat dat overgebracht wordt. Wat is normaal hoe je met elkaar omgaat, en hoe je met vrouwen omgaat, of homoseksuelen, dat de tolerantie van Nederland, dat dat ook een plek heeft.

(PO-RK): Wat ik wel jammer vind is dat de stilteruimte niet meer in gebruik kan zijn. Hier in de hal was de stilteruimte. Die is in gebruik genomen doordat de klassen zo groot zijn.

(VO-RK): In de eerste plaats vind ik het vreemd dat bijzonder onderwijs in de zin van protestants of christelijk, niets meer voorstelt in Nederland. Terwijl er wel stichtingen of verenigingen zijn die zichzelf zo blijven noemen. Ik weet niet wat er precies in de statuten van onze school staat, maar ongetwijfeld zal er staan dat het katholiek is. Ik vind het belangrijk, maar de school doet er niets aan. Maar dat is op alle scholen zo.

(VO-PC): Dan zou ik dit niet zo gauw bij godsdienstles doen, om daar dan met Bijbelteksten te smijten. Om het nog eens te ondersteunen van: 'God wil dat wij ...' of: 'in de Bijbel staat dat...' Het heeft wel met elkaar te maken, maar niet in de eerste instantie. Want zo denken de tieners ook niet, als iemand hem geschopt heeft denken: oh nou moet ik me ook laten schoppen want er staat geloof ik... Nee: wat voelde je, wat gebeurde er? En dan kan je altijd nog in een andere setting, in een andere les kijken hoe is het bijbels gezien? Maar ik denk dat je moet oppassen, want dat merk ik aan mijn kinderen, dat zodra een leraar wat zegt en die haalt er heel veel Bijbelteksten bij, dan zijn ze gelijk afgehaakt. Dan is het voor hen niet reeel of zo, ik weet niet wat ze daarvan denken. Het komt niet binnen. Het stoot eerder af dan dat ze denken: oh ja, dat is ook waar.

(VO-PC): De school doet het wel. De school zorgt in ieder geval voor verbondenheid en voor respect, inzet voor idealen ook. Denk even aan christelijke waarden, zondagsrust, bescherming van leven, dat soort idealen worden belangrijk gevonden, dat wordt kinderen ook bijgebracht om daarvoor op te komen.

(VO-PC): Ze hebben best wel veel serieuze gesprekken in de godsdienstlessen en met die weekopeningen en met leerlingen onderling. Er is veel aandacht voor vorming en meningsvorming. Daar worden ze echt wel gelukkig van.

4.4 Ouders over de rol van ouder en school

Om de opvoedingsdoelen te verwezenlijken, hebben school en ouders elkaar nodig. Veel ouders wijzen op het belang van dit gezamenlijke traject, en sommigen noemen expliciet zelfs gezamenlijk opvoeden.

De samenwerking tussen ouders en school kent ook problemen, zoals het overwicht van de school aan de ene kant, en te weinig betrokkenheid van ouders anderzijds. Daardoor schort het volgens de ouders soms aan voldoende overleg tussen hen en de school.

(PO-RK): Ik denk nu dat ze met het project de vreedzame school, dan zijn ze daar echt wel mee bezig, ik vind dat ook leuk. Ze vertelt daar thuis ook echt over. Maar ze krijgt ook een kaart mee en die hangt bij ons dan in de keuken aan de muur. Dan hebben we het daar ook over, en als ze dan elkaar proberen te overtreffen, dan zeg ik, denk erom, opstekers. Want dat hebben ze dan geleerd, je mag opstekers geven en geen afbrekers. Op die manier kan je er wel op terugpakken. (...) Soms heb je thuis ook wel iets, soms ben je op zoek naar een andere aanpak. Dan vind ik dit van school ook wel weer handig, zo van oké, we gaan het even over die boeg gooien en dat zijn ook gezamenlijke afspraken die ze ook in de klas hebben gemaakt, en dan is het ook juist prettig om dat ook thuis door te voeren.

(PO-PC): Dat vond ik met die sociale vaardigheidstraining en het 'Rots & Water'. Als ik niet weet wat zij leert en ik ga haar later het tegenovergestelde vertellen, dan gaat het natuurlijk verkeerd. Ik vind het heel belangrijk, juist, omdat je het met elkaar moet doen. Wij, met de school, moeten met elkaar mooie mensjes opleveren – even gek gezegd. Maar ik ervaar momenteel – maar ik weet niet of dat aan mezelf ligt of dat dat aan school ligt of dat het iets van twee kanten is – dat het een eenrichtingsverkeer vanuit school is. Stiekem vind ik het wel goed. Dat is meer omdat ik nu bij mezelf kijk... Samenwerking tussen de ouders en school is wel belangrijk, maar zij zijn wel de ervaringsdeskundigen. (...)

(VO-PC): De school is geen apart opvoedingsinstituut, de school wordt uiteindelijk gevoed, als het goed is, vanuit de ouders. Dus de ouders geven de voeding aan de school. Vanuit dat kader heeft de school een opvoedende taak. Maar de eerste taak van de school is lesgeven, onderwijs geven wat je thuis niet kan geven. Gewoon in de normale dingen. Of je nou seculier bent of christelijk, je moet weten wat wiskunde is. Dat is uiteindelijk waar we een school voor hebben. Maar daarnaast hebben we natuurlijk de sociale vaardigheden die we leren op school en dan wordt de school wel een stuk opvoedingsinstituut en dat doen we vanuit de voeding die ze hebben vanuit hun achterban. En als de achterban er mee stopt om de school te voeden, wat gaat de school dan doen? Die gaat een eigen kader stellen, want ja, de ouders, daar horen we niet zo veel van. Dus dit zal dan onze route wel zijn.

(VO-PC): Ik heb 10-minuten gesprekken over school met leraren en dan vertelt zo'n leraar van: 'hij heeft een 6 gehaald, hij had dit nog kunnen doen om een 7 te halen'. Van ja, dat zijn nou niet de dingen over de opvoeding, de voorbereiding op de grote boze buitenwereld waar ik het met school over wil hebben. Ik wil het hebben over hoe bereiden we mijn zoon voor op deze buitenwereld, wat zijn de idealen van de school en wat zijn de idealen van mij en hoe past dat op elkaar? Wat zijn de manieren waarop we daarmee omgaan? Ik denk dat school het goed doet, maar wat ik mis, en dat gaat twee kanten op, is het overleg met elkaar.

(VO-PC): Er zijn allerlei routes om dat te doen. Maar ja, op zich, op het moment dat je overleg pleegt denk ik dat je er al bent. Overleg tussen school en ouders over hoe voeden we thuis de kinderen op en hoe voeden we op school de kinderen op en is dat in lijn met elkaar? Ik denk dat je het dan al wel een eind bent. Uit overleg volgen ook wel dingen van waar je het mee oneens bent.

(VO-PC): Neem ouders serieus. Zij zijn voor 80% ook deskundig op het gebied van het kind. Want ze kennen hem soms als 16 jaar en jij krijgt dat ene jaar. En wacht niet tot iets escaleert, zie ze als mede-professionals, als mede-opvoeder. Zoals ik een leerkracht als professional zie, vind ik dat hij ons als ouders ook kan zien.

(PO-RK): En dan zie ik ook, ze hebben wel het idee gehad, knutselmiddagen waarin ouders iets komen doen, en dan komt er geen ouder, dus dan doen ze het maar niet. Ik denk dan, hoe komt het dat er geen ouders zijn? Hoe belangrijk vinden we het? Ik hamer daar in de MR wel op. Hoe krijg je ouders meer betrokken bij scholen? Ik doe weleens een voorstel, richt een werkgroep op bijvoorbeeld. Nu, deze school zal waarschijnlijk opgaan in een andere school. Nu geef ik het advies om hier een werkgroep over op te richten en daar ouders bij uit te nodigen, ga eens kijken bij scholen waar meerdere scholen met verschillende stromingen bij elkaar zitten, en laat die mensen daar eens snuffelen. Daardoor betrek je de ouders. Doe dit ook vooral aan het begin, en niet wanneer alles in kannen en kruiken is. Geef ze het idee dat ze wat te zeggen hebben, dat het fijn is dat ouders meedenken. We moeten ook nadenken waarom ouders niet komen. Ik ben erg fan van omdenken, hoe kan je het anders aanpakken zodat ze wel op komen dagen?

(PO-RK): We zien hier een hele lage opkomst van ouders. De school zegt steeds, daar kunnen we niks aan doen, we doen alles. Ik denk niet dat ze alles doen. Ze hebben geen idee dat ze zelf actief meer betrokkenheid naar die ouders zouden moeten tonen, om die ouders hier naartoe te krijgen. De ouders moeten niet het gevoel krijgen: je moet dit, je moet dat, we hebben allerlei systemen waar je je aan moet houden. Ik zou liever zien dat er wat ruimte gecreëerd zou worden om die mensen actief uit te nodigen, vanuit hun eigen kracht, wat hebben ze mee te nemen en te bieden, niet vanuit een afhankelijkheidspositie van de school: wij zien dat jullie dingen niet doen die wij willen dat jullie doen, dus we zullen jullie even vertellen hoe dat moet. Je moet zeggen: we zien kwaliteit, we zien dat we elkaar niet verstaan en daar willen we wat aan veranderen. Wat ons belemmert waardoor we elkaar niet kunnen vinden, want dat heeft effect op het kind. Ouders willen echt wel.

(VO-PC): Wat een probleem is, maar daar heeft de school last van, daar hebben de ouders last van, nou de ouders hebben er juist geen last van, maar de betrokkenheid van die ouder... ik weet van ons, wij zijn minder de doorsnee. Want het merendeel van de ouders, die melden zich nooit. Die zie je ook nooit. Het zal allemaal wel goed zijn, en alleen als hun zoon of dochter een keer strafwerk krijgt, dan trekken ze aan de bel.

(VO-RK): Ik vind primair dat ze op school zitten om een aantal zaken te leren. Daar ben ik wel ouderwets in. (...) Zo'n school is niet overal verantwoordelijk voor. Ik vind dat tegenwoordig wel makkelijk alles bij de school gelegd wordt. Dat wil ik ook voorkomen. Ik vind ook dat je als ouder je verantwoordelijkheid hebt.

4.5 Conclusies

Ouders hechten veel waarde aan autonomie bij hun kinderen. De rol van de school bij het aspect van zichzelf zijn van het kind zien ouders vooral in de mogelijkheid dat het kind zijn eigen talenten kan ontdekken, en dat er aandacht is voor de mogelijkheden van het kind. Scholen schieten hierin soms tekort, als er te weinig aandacht is van de docent voor het kind, de klassen te groot zijn of het lesrooster te dwingend.

Wat betreft zelfvertrouwen kan de school hierin een opbouwende rol vervullen door het kind te laten oefenen in een veilige omgeving en aldus om zelfvertrouwen op te doen. Respect voor opvattingen en handelingen van het kind is hierbij onontbeerlijk, en dit zien ouders niet steeds terug in de houding van sommige docenten.

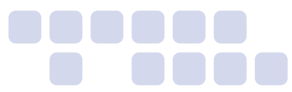
Tot slot het aspect van zelfstandigheid. Deze kan door de school worden bevorderd door kinderen de ruimte te geven om te experimenteren en door verantwoordelijkheid te articuleren en te geven. Ouders hebben soms zorgen over het gebrek aan ruimte die de school aan de kinderen geeft om zelfstandig te handelen en over de mate waarin deze zelfstandigheid wordt beloond.

Naast autonomie is sociaal gevoel van kinderen een tweede belangrijk opvoedingsdoel, uiteenvallend in goede sociale omgang en in openheid naar de wereld, naar andere mensen en culturen. Bij goede sociale omgang zien ouders een taak voor de school wat betreft onderlinge samenwerking tussen leerlingen, de omgang met elkaar in en om de school, en empathie en aandacht van leerlingen voor elkaar. Zorgen bij sociale omgang betreffen vooral het pesten op school. Ouders twijfelen of daar voldoende tegen wordt gedaan. Ook de samenwerking tussen leerlingen wordt soms teveel aan deze leerlingen zelf overgelaten, maar blijkt toch vaak niet goed te functioneren zonder toezicht van de docent.

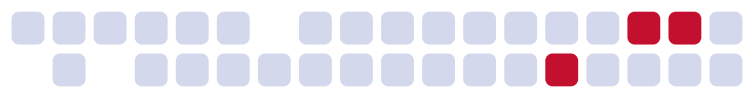
Wat betreft openheid voor andere mensen en culturen menen ouders dat de rol van de school vooral ligt in het aanbieden van verschillende perspectieven en ervaringen. Wat betreft religieuze openheid houden sommige ouders vast aan de identiteit van de school. Openheid voor de diversiteit in de wereld wordt volgens de ouders soms bemoeilijkt door de samenstelling van de leerlingenpopulatie en de nadruk op kwalificatie.

De zorgen van ouders hebben betrekking op internet en social media, prestatiedruk, en normvervaging en afnemende sociale cohesie. Deze ontwikkelingen zien de ouders deels ook terug op school. Social media leiden tot onnodige afleiding, en er is sprake van een te hoge prestatiedruk voor de leerlingen door de vele toetsen. Verder wordt van de school verwacht dat zij de geschetste ontwikkelingen met de leerlingen bespreken en hen in dit opzicht weerbaar maken.

Om autonomie en sociaal gevoel te verwezenlijken en de diverse zorgelijke ontwikkelingen te pareren, hebben school en ouders elkaar nodig. Deze samenwerking wordt soms in de weg gestaan, door het overwicht van de school aan de ene kant waardoor ouders te weinig betrokken worden, en anderzijds door te weinig motivatie of gelegenheid bij ouders om te participeren op school.

Onderzoekscentrum religie en samenleving

Het Kaski verricht toegepast wetenschappelijk onderzoek naar vraagstukken rond religie en samenleving. We hebben een lange ervaring als één van de oudste sociaal-wetenschappelijke instituten van Nederland.

U kunt bij ons terecht voor diverse vormen van onderzoek, zoals enquêtes, prognoses, evaluatieonderzoek en kwalitatief onderzoek via interviews en focusgroepen.

Naast onderzoek bieden wij ook beleidsadvisering en ondersteuning aan.

Het Kaski is onderdeel van de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen, en lid van de Vereniging voor Beleidsonderzoek.

Erasmusplein 1
6525 HT Nijmegen

Postbus 9103
6500 HD Nijmegen

Telefoon:
024 - 365 35 31

www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl